СНН

СЕРБСКЕ НАРОДНЕ НОВИНЕ.

СЕРБСКЕ НАРОДНЕ НОВИНЕ.

СРПСКЕ НАРОДНЕ НОВИНЕ

Пешта, 1838–1849. Будимпешта, 20. децембар 2001. Нова серија, г. XII, бр. 51–52.

Др Иван Голуб, директор болнице „Ужоки”

Помазлија, пре свега

Фото: ИВАН ЈАКШИЋ

За издавача: Андрија Роцков Главни уредник: Милан Степанов Home page: www.comp-press.hu/cnn2000

Научни скуп у Музеју Ференци

Транзиција у мањинској политици у Мађарској

Говорећи о систему мањинских самоуправа, председник ССМ, Пера Ластић, истакао је да мањинске самоуправе немају одговарајућа политичка овлашћења, па због тога често више личе на цивилне него на политичке организације

У одганизацији Института XX век и Института XXI век, 13. и 14. децембра ове године, у свечаној сали будимпештанског Музеја Ференци, одржана је дводневна научна конференција о националним и етничким мањинама у Мађарској. Скуп под називом „Транзиција у мањинској политици у Мађарској", чији је покровитељ био председник Републике Мађарске, Ференц Мадл, свечано је отворио државни секретар Чаба Хенде.

Након пленарног заседања, на којем је говорио, између осталих, и Јене Калтенбах, омбудсман за мањинска права, скуп је настављен заседањима по секцијама. На заседању Секције за историју, политикологију и правна питања, један од предавача је био и председник Самоуправе Срба у Мађарској, Пера Ластић. Председник ССМ је, говорећи о проблематици учешћа мањина у промени политичког система у Мађарској, истакао да он овом питању неће приступити из научног, него из личног аспекта, пошто је и он сам био учесник поменутог процеса.

Мањине су се са закашњењем укључиле у процес политичких промена у Мађарској, оценио је господин Ластић, и то је имало по њих трагичне последице. Он је нагласио да су због убрзане асимилације за време комунизма, кохезија и бројчано стање мањинских заједница опали, и то је отежало њихово укључење у текућа политичка померања.

Разлог тог кашњења је, по оцени председника ССМ, био делимично и тај што је и у мањинским организацијама било потребно извршити смену генерација, и усвојити нов начин размишљања, који су захтевале демократске промене. Пера Ластић је, с друге стрне, истакао да је било потребно доста времена за координисање рада између представника разних мањина, због чега је Округли сто мањина организован са знатним закашњењем.

Говорећи о систему мањинских самоуправа, председник ССМ је истакао да мањинске самоуправе немају одговарајућа политичка овлашћења, па због тога често више личе на цивилне него на политичке организације, а недостаје им и одговарајућа инфраструктурална и институционална позадина, неопходна за извршавање њихове законом описане функције. Без решавања тих крупних питања, оценио је Пера Ластић, систем мањинских самоуправа ће се и даље суочавати с озбиљним проблемима.

Другог дана заседања, које је било посвећено, пре свега, проблемима ромске мањине, своје предавање је одржао, између осталих, и председник Уреда за националне и етничке мањине, Јанош Батори. Дводневна конференција је завршена концертом народне музике у интерпретацији популарног оркестра „Вујичић".

М. С.

Пера Ластић на научном скупу у Музеју Ференци

Израел прекинуо контакте с лидером ПЛО

„Арафат више не постоји"

После прошлонедељног напада палестинског бомбаша-самоубице на један израелски аутобус, у којем је погинуло 10 а рањено 30 људи, и двоструке терористичке акције бомбаша-самоубица у појасу Газе у којој је рањено четворо Израелаца, израелска влада је одлучила да прекине све контакте са палестинским лидером Јасером Арафатом и да покрене опсежне војне операције у циљу хапшења радикалних палестинских активиста и заплене оружја на Западној обали и појасу Газе.

Арафат „више није релевантан што се тиче државе Израел, и више неће бити контаката с њим", наводи се у саопштењу владе у Тел Авиву. Израелски премијер Аријел Шарон је израелску одлуку формулисао још оштрије: „С наше тачке гледишта, Арафат више не постоји."

Израелски министар правде Меир Шитрит је рекао да том одлуком Израел не жели да нашкоди Арафату. „Немамо намеру да ухватимо Арафата, да убијемо Арафата или да га повредимо. Ми, једноставно, више не сматрамо да је вредан као партнер".

Палестински министар информација Јасер Абед Рабо покушао је да оправда „неактивност" Арафата и његове администрације: „Немогуће је испунити наше обавезе под сенком свеопштег рата," рекао је министар и додао да ће палестинска управа испунити своје дужности оног тренутка када израелски напади престану.

Рат

Операције израелске одмазде су се у време закључивања овог броја СНН спроводиле пуном жестином. Израелски авиони су напали палестинске циљеве у појасу Газе и на Западној обали. Мета напада био је палестински аеродром Даханија у јужном делу појаса Газе а уништени су и радар и безбедносна инсталација у Наблусу на Западној обали. Борбени хеликоптери су напали и зграду у Арафатовом штабу у Рамали. Арафат је евакуисан непосредно пре напада. Палестински извори наводе да је 40 људи повређено у нападу на појас Газе и да је једна жена умрла од шока.

САД: Арафат легитимни лидер

„Сједињене Америчке Државе сматрају председника палестинске управе, Јасера Арафата, лидером Палестинаца и наставиће с њим да сарађују", изјавио је прошле недеље у Дамаску, поводом израелског става према лидеру ПЛО, помоћник америчког државног секретара Вилијам Бернс.

Сједињене Америчке Државе једнострано отказале ракетни споразум

Свет поново у сенци нуклеарних ракета

Председник САД Џорџ Буш прошле недеље је и званично објавио да се САД повлаче из Споразума о противракетној одбрани, који је 1972. године потписан са тадашњим Совјетским Савезом. Буш је у обраћању јавности истакао да иступање САД из овог програма неће утицати на односе са Русијом. „Председник Путин и ја смо се сложили да моја одлука о иступању Америке из споразума неће угрозити нову еру односа са Русијом, као и да то ни на који начин неће утицати на безбедност Русије".

Администрација Сједињених Америчких Држава је и званичним каналима обавестила руске званичнике о једностраном повлачењу из ракетног споразума, и почетку шестомесечног периода у којем би овај посао требало да се оконча. Агенција Ројтерс преноси да је амбасадор САД у Москви Александар Вершбоу предао писмену изјаву о америчкој одлуци влади Руске Федерације.

Руско-кинеско стратегијско партнерство?

Председник Руске думе Генадиј Селезњов, који је протекле недеље боравио у званичној посети Кини, поводом америчког отказивања ракетног споразума изјавио је да „таква америчка одлука представља озбиљан разлог да се руско-кинески односи развијају по енергичнијем сценарију, како бисмо могли да заједнички одговарамо на све изазове. Наравно да свет неће пропасти због иступања САД из споразума, али сам уверен да ће светска заједница реаговати на такву одлуку", оценио је Селезњов.

Вокер о „уништењу САД"

Ускоро почиње „друга фаза"?

Џон Вокер, ухапшени Американац који се борио на страни талибана у Авганистану изјавио је да припадници терористичке мреже Ал Каида у наредних неколико дана планирају да изврше напад на САД са биолошким оружјем.

Вокер је почетком месеца са великим бројем страних плаћеника ухапшен недалеко од Мазар-и-Шарифа, на северу Авганистана. Њега у заробљеништву држе амерички маринци у бази недалеко од Кандахара. Према Вокеровим речима, биолошки напад ће означити почетак „друге фазе рата Ал Каиде против Америке", а догодиће се на крају светог месеца Рамазана, који се завршава у недељу. Вокер је додао да ће трећа фаза довести до потпуног уништења САД.

Југословенски министар спољних послова у првој службеној посети Хрватској

„Правда нужан корак на путу помирења”

Упућујући честитке и најбоље жеље грађанима Хрватске поводом предстојећих божићних празника, Горан Свилановић је уједно изразио „искрено жаљење због страдања којима су били изложени држављани Републике Хрватске, Хрвати и Срби, а и држављани Југославије у протеклих неколико година”

Министар спољних послова СР Југославије, Горан Свилановић боравио је прошлог петка у првој службеној посети Републици Хрватској. Он се у Загребу састао са својим домаћином министром Тонином Пицулом.

Након разговора у згради Министарства спољних послова РХ, који је трајао око сат и по, двојица министара су потписала два међудржавна споразума: Уговор о избегавању двоструког опорезивања на доходак и на имовину, те Протокол о сарадњи два министарства иностраних послова. Затим су се оба министра обратила новинарима.

Тонино Пицула је изјавио да је са својим колегом „имао изврстан састанак током којег су дотакнута готово сва отворена питања која се решавају или ће бити решена између две земље”. Према његовим речима, отишло се корак даље у целом низу подручја која споразумима тек треба да буду регулисана, а набрајајући она најважнија поменуо је решавање положаја националних мањина, граничну проблематику, питања у вези са повратком избеглица, слободну трговину и отварање преговора о либерализацији визног режима.

Упућујући честитке и најбоље жеље грађанима Хрватске поводом предстојећих божићних празника, Горан Свилановић је, уједно, изразио „искрено жаљење због страдања којима су били изложени држављани Републике Хрватске, Хрвати и Срби а и држављани Југославије у протеклих неколико година”.

„Врхунска је одговорност политичара за оно што се догодило у последњих неколико година, за страдање младића и девојака који су остали расути по Хрватској. Немогуће је а не саосећати са тугом њихових родитеља, њихових најближих, њихових пријатеља, и немогуће је не рећи неколико речениица искрене жалости због оног што се догодило. Топоними у најновијој хрватској историји као што су Вуковар и нека друга места, остаће нешто што је дубоко у срцима вероватно свих Хрвата. За историчаре остаје да одговоре зашто се догодило то што се догодило, за политичаре да учине корак ка помирењу. То неће бити лако и за то ће бити потребне године”, рекао је Свилановић. Он је, указујући на узроке који су довели до трагедије, истакао да има разумевања и за Србе у Хрватској „јер страх је нешто што људе нагони на највеће злочине”.

„У њиховом сећању је Јасеновац или нека друга стратишта, и то је оно што их је учинило мање људима него што је требало, и то је оно што их је навело на злочине. Желим да вам кажем да стотине хиљада Срба који данас живе у Југославији сањају своју житницу Славонију или свој крш у Лици, на Кордуну. Ми настојимо да тим људима помогнемо да превазиђу најтужнији део свог живота, било да су били учесници или жртве злочина. Данас су сви жртве”, нагласио је Свилановић.

У поруци хрватској јавности Свилановић је, између осталог, рекао и ово: „Оно што је обавеза двеју држава је да злочинце гоне и да их приведу правди. Мислим да је СРЈ учинила одлучујуће кораке у протеклој години и спремна је да настави, јер код нас постоји свест – баш као што постоји и у РХ – да је правда нужан корак на путу помирења који не може да буде заобиђен било да је у питању национално правосуђе, било да је у питању суд у Хагу. Тај корак неће бити довољан, потребно је да проведемо године да градимо нове везе међу народима”.

Свилановић је пренео новинарима свој предлог колеги Пицули да заједно посете Сарајево. Тамо би, према његовој идеји разговарали с министром иностраних послова БиХ Златком Лагумџијом о страдању држављана Босне и Херцеговине било да су Бошњаци, Срби или Хрвати, и да својим колегама у свим владама, својим сународницима без обзира где живе, пошаљу поруку охрабрења, „да се за злочин мора одговарати, али и да постоји помирење које након тога следи”.

Министар Свилановић са својим сарадницима затим је посетио премијера Ивицу Рачана, председништво Сабора и председника РХ Стјепана Месића.

Избеглице – натпросечно образовани људи

Говорећи о српским избеглицама који тренутно живе у СРЈ, Горан Свилановић је нагласио да се ради о натпросечно образованој популацији која је принуђена да ради најтеже послове како би преживела. „Наша истраживања су показала да је избегличка популација која је дошла из Хрватске образованија од просечне популације и у Србији и у Црној Гори. А ипак, ево, од 1992. када су почели да долазе до данас покушавају да покупе своје животе. То њима неће бити лако, сигурно као што неће бити лако ни свима у Хрватској који су се суочили са тешким страдањем”, закључио је Свилановић.

Милан Панић окупља успешне бизнисмене

Председник Компаније ICN и бивши југословенски премијер Милан Панић, како ФоНет сазнаје, састао се у Београду са већом групом угледних југословенских привредника са којима је разговарао о реформама привредног система. На скупу је било речи о системским условима за улагање страног капитала и могућностима унапређења економске сарадње привредних субјеката из СРЈ и САД.

Оцењено је да у постојећим системским условима није могуће очекивати прилив приватног страног капитала. Због тога је, речено је на састанку, неопходно у што краћем року извршити реформе система и прилагодити га савременим европским и светским тржишним условима.

Договорено је да се формира независно експертско тело од угледних и успешних бизнисмена, који ће покретати иницијативе за реформе постојећег привредног система. У раду овог тела учествоваће и угледни економски и финансијски иностранi експерти.

Војводина на путу ка аутономији

Усвојен „омнибус закон”

Предлог закона сачинило је Извршно веће Војводине након једногодишње активности политичких и експертских група

Посланици Скупштине Војводине су прошле недеље по хитном поступку усвојили Предлог закона о ближем одређивању надлежности Покрајине, познатији као „омнибус закон”. Предлог закона сачинило је Извршно веће Војводине након једногодишње активности политичких и експертских група и заједничког ангажовања републичких министара и ресорних секретара у Извршном већу и њихових сарадника.

Уводно излагање поводом разматрања закона поднео је председник Извршног већа Војводине Ђорђе Ђукић. Он је рекао да су учесници овог процеса пошли од чињенице да је потреба дефинисања суштинске аутономије Војводине реална и да путеви за њено остваривање морају почивати на принципима легализма и демократске политичке процедуре, уз остваривање што ширег политичког консензуса.

„Сви предлози за враћање надлежности су строго у оквиру Устава Србије и пуног уважавања принципа уставности и законитости. Рад заједничке радне групе владе Србије и Извршног већа остварен је у етапама кроз дефинисање области и послова чије је остваривање могуће. Услов је такође био да се дефинисањем надлежности не сме доводити у питање стабилност земље и високи кредибилитет власти и државе.”

Председник експертске радне групе Извршног већа др Самас Коршец обавестио је посланике да се овим законом Војводини враћају надлежности из 25 области друштвеног живота, а да се омнибус законом мења и допуњује 70 републичких закона. Он омогућава адекватно нормативно уређивање тих области, затим преузимање оснивачких права од субјеката у Покрајини и остваривање послова извршне власти.

Посланици су усвојили и Информацију о активностима на припреми уставних промена у Републици, коју је припремила радна група Одбора за статут. У њој се, поред осталог, указује на потребу да положај АП Војводине треба изразити и у основним одредбама новог устава Републике Србије како би се потврдио став о законодавној, судској и извршној аутономији, на основу конститутивног акта Покрајине, а у складу са републичким Уставом.

Приредио: **Милан Степанов**

Др Предраг Симић, саветник председника Коштунице на конференцији у Сегедину

Главни циљ – европеизација Југославије

У организацији Центра за безбедоносну политику Сегед, у Свечаној аули Сегединског универзитета, одржана је међународна конференција студената под насловом „Из Европе у Европу", на којој су одржана предавања на тему безбедоносно-политичких и интеграционих изазова

На скупу, којем су присуствовали студенти из разних земаља света па тако и млади из Савезне Републике Југославије, учеснике је поздравио и господин Ђерђ Матковић, главни саветник Амбасаде Савезне Републике Југославије у Будимпешти који је истакао да након прошлогодишњих октобарских промена у Југославији, процесом демократизације, Савезна Република Југославија у последње време постепено враћа свој углед и њена политика наилази на признање како Европе тако и света.

Студентима се, као предавач, обратио и др Предраг Симић, спољнополитички саветник др-а Војислава Коштунице, председника Савезне Републике Југославије који је, пре свега, говорио о основним принципима спољне и безбедносне политике своје земље. Цењени политичар је, истакавши важност прошлогодишњих демократских промена, указао на веома мудру политику руководства Југославије које је, уживајући подршку међународне заједнице, Европске уније и НАТО-алијансе успело да изради један политички концепт помоћу којег је наша матична земља, мирољубивим путем решила бројна питања на пољу унутрашње безбедности.

Предраг Симић је изразио наду да ће формирањем једног новог система можда кућнути час када ће улогу оружаних снага преузети снаге такозване цивилне контроле. Он је, уједно, изразио забринутост што у овом региону још увек има пуно оружја а десетогодишњи рат на просторима бивше Југославије произвео је илегалну економију, недозвољену трговину, такозвану „Марлборо економију", нагомилавање наркотика, оружја, фалсификованог новца, криминал.

Главни саветник председника Савезне Републике Југославије је наговестио обнову државног права и процес изградње надрегионалног партнерства. У заједничком решавању проблема нова еврорегионална структура имаће одлучујућу реч, но, приликом трагања за најбољим правцима не треба занемарити ни предузимање енергичнијих мера на пољу безбедности, јер тероризам, нажалост, не спава. Иначе, у нашој матичној земљи је већ започела дебата о реформи сектора безбедности.

Др Предраг Симић се, у свом предавању, осврнуо и на следеће циљеве Савезне Републике Југославије: он је подвукао да ће Југославија све учинити како би што пре постала кандидат а затим и члан Европске уније, Европског савета и других европских организација, јер би се тиме решио и велики комплекс закона о људским правима и другим бројним, принципијелним питањима. Како рече искусни политичар, „важно је учврстити курс реформи, подлогу активне политике на пољу укидања граница са суседима". Такође је изразио наду да ће се убрзати изградња добросуседских односа са бившим југословенским републикама, сада већ независним земљама.

Др Предраг Симић је изразио наду у скорашњи улазак Републике Мађарске у Европску унију. Према његовом мишљењу, у моменту прикључења Мађарске Европској унији, Савезна Република Југославија ће постати кандидат за учлањење у Европску заједницу.

Предраг Мандић

Форум о политичкој интеграцији мањина

Како до мањинских права?

У организацији Информационо-документационог центра људских права „Индок", 29. новембра је на Правном факултету Сегединског универзитета одржан форум под насловом „Политичка интеграција мањина и национална држава".

Стручну расправу о положају националних и етничких мањина у Мађарској, пред бројним аудиторијумом који су, пре свега, чинили студенти, водио је Габор Халмаи, председник Информационо-документационог центра за људска права „Индок", уједно и главни и одговорни уредник часописа „Фундаментум". Гости су му били др Јене Калтембах, мањински омбуцман и г. Ева Оршош-Хеђеши, бивша председница Уреда за националне и етничке мањине у Мађарској.

У првом делу форума, близу пола сата, поменути стручњаци су говорили о повезаности националне државе и народности, важности уклапања националних и етничких мањина у уједињену Европу, да би се затим осврнули на положај мањина у Мађарској и нагласили питања као што је право заступништва мањина у Мађарској, измена Закона о избору мањинских самоуправа, модификација Мањинског закона итд…

Током двосатне расправе, публика је имала могућност да постави питања, а многи представници националних и етничких мањина указали су на слабости мањинско-самоуправног система. Упозорили су и на опасности асимилације и замерили због запостављености цивилне народносне сфере која је, према оцени појединих мањинских активиста, много ефикаснија него мањинско-самоуправна, у којој су и даље присутне противречности и аномалије.

Оштре критике су упућене и на рачун политичара. Наиме, уопште се не види воља и спремност посланика Мађарског парламента да најзад обезбеде право заступништва националним и етничким мањинама скупштини.

Баш због тога, можда би целисходно било – барем су то предложили поједини мањински активисти – да се преиспита мањинска политика у Републици Мађарској и након детаљне анализе, поставе нови темељи. Преиспитивање би било нужно и због оне, веома забрињавајуће анкете која је недавно урађена међу будућим педагозима, код којих је уочљива одређена доза мржње према странцима, и уопште припадницима других народа.

Европа, међутим, тежи ка уједињењу где мржњи, расизму, нема места. Можда су и зато важни форуми, слични сегединском, јер се јавност тако још више информише о животу, култури националних и етничких мањина које такође теже ка Европи, желећи заједно са својом домовином Републиком Мађарском, успешну политичку интеграцију.

П. М.

Заседао Савет удружења мањинских самоуправа у Печују

Ускоро натписи и на језицима мањина

Приближавајући се крају календарске године, многе мањинске самоуправе, цивилне народносне организације и комисије које на плећима носе проблеме националних и етничких мањина на двени ред ставиле су сумирање овогодишњег рада и формулисање планова за 2002. годину.

Савет удружења мањинских самоуправа је 27. новембра текуће године одржао своје редовно годишње заседање којем је председавао Шандор Баумгартнер, мањински саветник. На дневном реду биле су три тачке: у првој тачки у оквиру које је говорила др Јудит Пап, бележница Градоначелничког уреда града Печуја, пажња је посвећена споразуму између града и мањинских самоуправа по питању такозваног „Финансијског правилника". Наиме, приликом контроле, извршене у локалној самоуправи града Печуја, Земаљски уред за финансијску контролу (БСЗ) установио је да поменути документ између Печујског градоначелничког уреда и бираних тела мањина још није потписан. Зато је било нужно да се надокнади тај недостатак.

У следећој тачки говорило се о проблематици која датира из ранијих времена: реч је о постављању табли са натписима на језицима мањина на градску кућу. Иницијатива је покренута још 1997. године, међутим из више разлога, реализација замисли је једанпут одложена, други пут заборављена, а сада је, најзад, кућнуо час и постоји воља и одлучност како од стране Самоуправе Печуја тако и мањина, да се натписи на седам језика на пролеће поставе на зграду Градоначелничког уреда.

Трећа тачка била је посвећена концепцији о међународним везама града Печуја коју, у дефитивном облику, треба да прихвати Скупштина поменутог насеља. Нацрт је пред присутне изнела Ева Фехер, референт за међународне везе при Локалној самоуправи Печуја а приликом подношења примедби и предлога, реч је узела и др Милица Павлов, председница Печујске српске мањинске самоуправе која је нагласила важност успостављања званичних контаката између Печуја и Новог Сада. Посебно ваља истаћи да је градоначелник Печуја др Ласло Толер недавно боравио у Новом Саду где је разговарао са градоначелником Бориславом Новаковићем.

Чланови Савета удружења мањинских самоуправа су овогодишњи рад оценили успешним, а следеће окупљање представника народности у овом телу очекује се почетком следеће године.

Предраг Мандић

Седница Кураторијума Задужбине „Милош Црњански” у Сегедину

Борба за спашавање куће Црњанског

Након дужег времена поново је заседао Кураторијум Фондације „Милош Црњански” у Сегедину. Седницом је председавао др Марко Рус, који се на самом почетку захвалио госпођи Ибољи Сенци-Фабиан на објављивању и промоцији двојезичне свеске о Милошу Црњанском, а затим је присутне информисао о свом боравку са члановима дешчанског Културног удружења „Банат” у Темишвару, где је представио издање задужбине.

Потом је сумирао период између два заседања и подвукао да је сарадња фондације са Сегединском српском мањинском самоуправом, месном српском православном црквеном општином и Сегединском српском заједницом добра и примерна.

Боривој Рус, члан Кураторијума је подсетио да је у задужбини извршена финансијска контрола приликом које су контролори установили да је са књиговодством све у реду, а у наставку пажњу је посветио двојезичној свесци у вези с којом је истакао да је издање у Југославији добило позитивне критике, као и примедбе, док је по питању сарадње са београдском Задужбином „Милош Црњански” нагласио да ће њену судбину у своје руке преузети Српска академија наука и уметности.

Будући да се следеће године обележава 25. годишњица смрти великог српског књижевника, говорило се и о свечаностима које би биле посвећене великану српске па и европске књижевности. Договорено је да се једна од прослава одржи и у пишчевом родном граду Чонграду, док ће друга бити приређена у оквиру Дана српске културе у Сегедину. У организацији поменутих манифестација предвиђа се и учешће Самоуправе Срба у Мађарској.

Потпредседник Кураторијума фондације др Ибоља Сенци-Фабиан, аутор свеске и врсни истраживач ове велике личности српске модерне, присутне је информисала о катастрофалном стању споменкуће, музеја „Милош Црњански” у Чонграду. Она је упозорила да је кућну последњи тренутак за спашавање зграде која је у надлежности Скупштине Жупаније Чонград. Госпођа Сенци је уједно чланове Кураторијума обавестила о корацима које локална самоуправа града Чонграда жели да предузме у вези добијања права власништва над објектом. Будући да је по том питању неизбежан судски процес између жупаније и града, Ибоља Сенци-Фабиан је предложила да би најједноставније било када би се спомен-кућа предала Гимназији „Јанош Бањањи” која је

Кураторијум Фондације „Милош Црњански” – председава др Марко Рус

такође у власништву жупаније. Тиме би се избегле судске, тј. правне трзавице и поменута културно-просветна институција би водила бригу о музеју. Спомен-кућа би служила и као образовни кабинет, будући да се у гимназији оспособљавају и водичи. Са друге стране, на предлог госпође Сенци, педагошки колектив школе, прихватио је идеју да се у оквирни наставни програм установе угради и дело Милоша Црњанског. О великанима европске и светске литературе, међу које ће бити уврштен и српски књижевник, учиће ученици 8. и 12. разреда.

На седници је затим постигнут договор да делегација кураторијума у саставу др Марко Рус, др Ибоља Сенци-Фабиан и Боривој Рус ускоро потражи господина Јожефа Франка, председника и Атилу Тота, главног саветника Скупштине Жупаније Чонград с циљем да се што пре пронађе решење за спашавање и реконструкцију Музеја „Милош Црњански”.

У наставку седнице, говорило се о пружању материјалне помоћи. Будући да се приликом свог формирања задужбина обавезала да ће радити и на унапређењу српско-мађарских културних односа, др Марко Рус је прочитао молбу др-а Јудите Пихурик, асистента Сегединског универзитета која је спремна да објави меморијални рукопис пензионисаног професора Новосадског универзитета господина Милорада Палића о збивањима у Новом Саду и околини између 1941. и 1945. године.

За превод рукописа чланови Кураторијума су изгласали 50.000 форинти и уједно затражили да се приликом објављивања рада наведе и име Задужбине „Милош Црњански”. Договорено је да се пружи помоћ и при откупу касета под насловом „Небеска литургија”, глумца Томе Јовановића из Новог Сада, који је приликом наступа на Дану српске културе у Сегедину оставио 50 касета.

Иначе, ваља рећи да је фондација и до сада била спремна да материјално изађе у сусрет одређеним пројектима и иницијативама. Примера ради, помогла је поклоничко путовање српских православних верника у Грчку.

На крају заседања постигнут је договор да се следеће заседање Кураторјума Задужбине „Милош Црњански” одржи у априлу 2002. године.

Предраг Мандић

Победа српске екипе на турниру у Сегедину

У организацији Дома народности, у Сегедину је у Спортској хали Гимназије „Јанош Чонка”, приређен други по реду турнир у малом фудбалу за мањинске самоуправе у граду на Тиси, на којем су се појавиле екипе словачке, грчке и српске мањинске самоуправе, док су Пољаци и Немци формирали један тим.

У првој утакмици, фудбалска екипа сегединске Српске мањинске самоуправе победила је грчки састав са 4:1, док су Словаци поразили тим Немаца и Пољака са 3:1. Срби из Сегедина, потпомогнути Дешчанима и Сирижанима, успешно су се реванширали Словацима за прошлогодишњи пораз: победили су резултатом 3:1.

Заједничка екипа Пољака и Немаца брзо се оправила од пораза у првој утакмици па је надиграла Грке: резултат је био 3:0. У претпоследњој утакмици сегединској Српској мањинској самоуправи, за тријумф и освајање купа, био је довољан и нерешен резултат: наши момци су играли сјајно, ређали су шансу за шансом, међутим, гол противника остао је нетакнут и како је то већ бива, из једног контра напада пољско-немачки тим је повео са 1:0. Уследиле су огромне муке како пробити бедем, одбрану противника и тек у претпоследњим минутима уследило је изједначење, што је значило да је екипа сегединске Српске мањинске самоуправе турнир окончала без пораза.

Завршну утакмицу одиграли су Словаци и Грци: победили су прошлогодишњи шампиони – Словаци резултатом 1:0.

На крају турнира, приликом проглашења резултата, победнички куп и једну лопту, као и шампањац, преузела је капитен екипе сегединске Српске мањинске самоуправе, Марта Петреш, члан бираног тела Срба у Сегедину. Куп ће до следећег турнира остати у власништву сегединске Српске мањинске самоуправе, а лопта ће се, како је то најавио Чедомир Адамов, стручни саветодавац који је током свих утакмица делио упутства, употребити приликом организовања фудбалског супертурнира у Десци, где ће се ускоро састати досадашњи шампиони фудбалских турнира српских насеља у организацији Савеза Срба у Мађарској и Самоуправе Срба у Мађарској.

Спортска фешта и прослава сегединских Срба окончана је вечером и дружењем фудбалера и чланова мањинских самоуправа.

Предраг Мандић

Пријем код градоначелника

Још у мају месецу у Дому народности у Сегедину уприличен је сусрет између др-а Ласла Барте, градоначеника града Сегедина и представника месних мањинских самоуправа.

Том приликом, представници народности су угостили руководиоца локалне самоуправе: у његову част приређен је пријем на којем је први човек Градоначелничког уреда имао прилику да дегустира традиционалне кулинарске специјалитете мањина.

Вероватно му је остало у памћењу то незаборавно дружење, па је 22. новембра позвао председнике мањинских самоуправа и цивилних народносних организација на узвратно вече дружења. Овом приликом, у Гостинском дому локалне самоуправе, он се потрудио за гастрономски специјалитет: Сегедин је познат по рибљој чорби па се одлучио да народности угости правом сегединском рибљом чорбом.

За богато постављеним столом, након уводних поздравних речи градоначелника Барте, представници националних и етничких мањина су опуштено и весело ћаскали, дружили се, и тек ту и тамо говорили о политичкој ситуацији и актуелним друштвено-политичким збивањима. Међу председницима мањинских самоуправа налазио се и господин Томислав Роцков, председник сегединске Српске мањинске самоуправе.

Предраг Мандић

Трећа седница Скупштине ССМ у 2001. години

Условно прихваћен предлог „десеторице”

Скупштина ССМ је, као привремено решење, прихватила предлог представника десет мањина, према којем би свака национална и етничка мањина у Мађарској имала по једног заступника без права гласа у Мађарском парламенту. Јединствен став скупштинара је био да се ово решење никако не сме прихватити као замена за – законом гарантовано – пуноправно парламентарно заступништво мањина

Боривој Рус и Пера Ластић

Дневни ред

Трећа редовна седница Скупштине Самоуправе Срба у Мађарској у 2001. години, сазвана за 8. децембар, започела је са малим закашњењем. У ледено децембарско јутро скупштинари су се полако окупљали у свечаној сали ССМ, како би расправљали о предложеним тачкама дневног реда, које су биле следеће: кратке информације о раду ССМ у протеклом периоду, одлука о Светосавским наградама, модификација буџета самоуправе, институционално повезивање земаљских самоуправа са парламентом, и тачка разно. Пошто је око пола једанаест, коначно, успостављен кворум Скупштина је започела са радом.

Председник ССМ, Пера Ластић је након отварања седнице поставио питање скупштинарима да ли имају неки приговор на предложени дневни ред. Једини се за реч јавио Данило Урошевић, који је предложио да се, као друга тачка дневног реда, у ток скупштинског заседања уврсти расправа „Куда и како даље”. Скупштинари су изгласали да се о теми коју је предложио Данило Урошевић расправља у оквиру тачке „Разно”.

Активности ССМ у протеклом периоду

Након прихватања дневног реда, Пера Ластић је укратко упознао присутне скупштинаре с делатностима ССМ у протеклом периоду. Мађарски премијер Виктор Орбан је посетио Београд и преговарао с тамошњим званичницима, рекао је господин Ластић. Он је нагласио да је том приликом потписано низ значајних међудржавних уговора између Мађарске и СР Југославије, као нпр. споразум о билатералној трговини, или о изградњи аутопута Београд-Будимпешта до 2004. године (дакле до почетка Олимпијаде у Атини). За нас је посебно важно, истакао је Пера Ластић, да је у мађарску делегацију био укључен и председник ССМ, чиме је „наша мањина и дипломатски призната”.

Председник ССМ је обавестио скупштинаре и о свом боравку у Београду на позив спољнополитичког одбора Скупштине СРЈ, чија је делегација касније посетила Мађарску (о томе је детаљно било речи у претходном броју СНН). Посета је позитивно оцењена и од стране мађарске власти, а покренуто је низ важних питања која се тичу положаја наше мањине, истакао је господин Ластић.

У вези са проблемом планираног оснивања Савета српске дијаспоре – који је за нашу мањину осмишљен по неприхватљивим принципима – Пера Ластић је оценио да је интервенција ССМ била позитивно примљена од стране југословенских званичника.

На иницијативу представника бугарске мањине, 28. новембра ове године дошло је до сусрета министра иностраних послова Републике Мађарске, Јаноша Мартоњија, и представника тринаест националних и етничких мањина у Мађарској, обавестио је скупштинаре председник ССМ. Главне теме су биле учешће мањина у спољној политици Мађарске, и реакције мањина на статусни закон. Мађарска дипломатија је показала спремност да представнике мањина укључи у спољнополитичке активности Републике Мађарске. Пера Ластић је с тим у вези истакао да би за ефикасно учешће мањина у дипломатским активностима требало развити одговарајућу инфраструктуру и обезбедити финансијска средства. У вези са статусним законом, Пера Ластић је скренуо пажњу министру на то да би Мађарска ефикасније могла да заступа интересе Мађара ван граница када би се положај мањина у Мађарској унапређивао. То тренутно није случај, оценио је председник ССМ.

У Фидесу постоји доста јак отпор према укључивању мањинских посланика у рад Парламента, рекао је Пера Ластић, и због тога је ствар за сада закочена.

Председник ССМ је, на крају, обавестио присутне о предстојећим активностима ССМ: као најважнији догађај у наредном периоду он је означио организовање Свечаног заседања поводом 175. годишњице Матице српске.

Светосавске награде и модификација буџета

Следећа тачка дневног реда била је одлука о додељивању Светосавских награда. Предлог Председништва је био да награду постхумно добије Петар Белош, од Срба из матице кореограф Миле Вујчин, историчар уметности Динко Давидов, или Никола Стојанац, директор Завода за издавање уџбеника у Новом Саду. Као припадник друге националности заслужан за помагање наше мањине предложен је градоначелник Чипа Иштван Кота, а од Срба из Мађарске Стеван Поповић, главни уредник Српског екарана, и Милан Рус, директор Српског позоришта у Мађарској. Пошто се о овој тачци дневног реда расправљало иза затворених врата, имена награђених ће се знати тек када награде буду додељене.

Следећа тачка дневног реда је била модификација буџета ССМ. Шеф економата ССМ Марија Талаш је укратко изнела главне ставке буџета, односно разлоге и смер модификација. Пошто нико од присутних није имао ни предлог, ни питање ни примедбу, скупштинари су одмах након излагања госпође Талаш изгласали предложене модификације.

Заступништво у Парламенту

Предлог мањина за повезивање с Парламентом изазвао је много дужу расправу. У Фидесу постоји велика супротност између чланова парламентарне фракције када је реч о уласку мањина у Парламент, рекао је Пера Ластић, додавши да су чланови Савеза слободних демократа, такође, у недоумици. Социјалисти су најпозитивније настројени према предлогу мањина, рекао је председник ССМ. Они су понудили своју помоћ у изгласавању уласка мањинских представника без права гласа у мађарски Парламент. Председник ССМ је оценио да је сада тренутак да се изврши притисак на политичке партнере, пошто је период пре избора најпогоднији за постизање неких договора.

Иван Голуб је оценио да су прве две тачке нацрта става Скупштине ССМ прихватљиве, али да је нацрт у целини проблематичан. Заступништво и присуство мањина у Парламенту није исто, рекао је господин Голуб, и додао да је неприхватљиво да се Немци третирају другачије него остале мањине. Срби су након промена у Србији сада у повољнијем положају, оценио је он, па се зато наша мањина неће моћи заобићи. Пред-

Заступништво мањина је била главна тема

Мирослав Роцков и Вера Пејић-Сутор

лог заступништва без права гласа је Иван Голуб окарактерисао као „замазивање очију" мањинске и међународне јавности. „То је као кад ти понуде предјело, а затим ти кажу да је то био цео ручак", рекао је он.

Делегата треба да изабере српска мањина, а не Самоуправа, која буџетски зависи од мађарске државе, оценио је Иван Голуб. Он је преложио да Скупштина ССМ подржи предлог десеторице „као радни материјал", али не и као коначан текст. Према његовом мишљењу ни у једној мађарској политичкој странци не постоји добра воља да се питање парламентарног заступништва реши.

Јованка Ластић је истакла да је садашња власт изразито негативно настројена према мањинама. „За мађарске власти практично не постојимо", истакла је она. Зато се она заложила за то да се предлог заступништва без права гласа прихвати, да би се бар могло пред јавношћу реаговати на негативне токове у мађарској политици према мањинама.

Данило Урошевић се сложио с оценом Јованке Ластић да је тренутна ситуација веома неповољна по мањине. Он је рекао да је неприхватљиво да је у недавном извештају Уреда за националне и етничке мањине унета оцена да су поједине мањинске организације легло „етнобизниса". Господин Урошевић се сложио с Иваном Голубом да је неприхватљиво да се прихвати заступништво без права гласа, јер је то исто као да се човек који не зна да плива хвата за сламку. Он је оценио да је потребна оранизована акција мањина како би се мањински ставови гласније чули у мађарској јавности.

Петар Остоић је указао на то да је највећи проблем нејединственост мањина, што мађарска власт искориштава. Представици мањина у Парламенту би имали могућности да пред очима јавности заступају мањинске ставове, рекао је Петар Остоић, а што је још важније, могли би да изграде личне контакте с представницима власти.

Љубомир Алексов је – реагујући на опаску Ивана Голуба о буџетској зависности ССМ од мађарске државе – упозорио на то да је веома опасно ако сами скупштинари ССМ оспоравају политички легитимитет земаљске самоуправе. „Ми заступамо српску мањину, за то смо бирани, то је наш задатак", истакао је он. Господин Алексов је оценио да је најважније да мањински представници буду присутни у Парламенту, па макар и без права гласа, „јер један глас нити ведри нити облачи", али је само присуство битно због заступања мањинских ставова и изношења наших предлога.

Иван Голуб је, реагујући на иступање Јованке Ластић, рекао да је и даље на становишту да се прве две тачке прелога прихвате, али да о целини предлога треба и даље преговарати. Он је оценио да је потребно разговарати о предлогу у српским насељима и питати чланове заједнице шта о њему мисле. Нацрт одговара само оним мањинским политичарима који би на тај начин ушли у Парламент, оценио је Иван Голуб.

Јованка Ластић је одговорила да питање заступништва, наравно, може да се расправи и пред ширим пленумом, али да је тренутно, по њеном мишљењу, „боље врабац у руци него голуб на грани".

„Нико није тврдио да је српска заједница задовољна овим предлогом", надовезао се Пера Ластић. Он је истакао да је заступништво без права гласа само први корак у остваривању законом гарантованог права, пуноправног заступништва мањина у Парламенту. „Највећа опасност је у томе да ни у наредне четири године нећемо моћи да се изборимо за парламентарно заступништво", истакао је председник ССМ. Он је зато окарактерисао предлог „десеторице" као „мање зло".

Иван Голуб је оценио да је председник ССМ у праву када упозорава на опасност покушаја маргинализовања наше мањине. Он је, као компромисно решење, предложио да се нацрт прихвати као став Скупштине ССМ, али никако „као став српске заједнице у Мађарској", пошто за то ово тело годину дана пред изборе нема одговарајућа овлашћења.

Коста Вуковић је оценио да је веома важно у тексту нацрта нагласити разлоге због којих је мањинама потребан заступник у Парламенту. Уколико се то јасно не дефинише, рекао је господин Вуковић, имаћемо само формално представништво у Парламенту. Постоји низ отворених питања, нагласио је Коста Вуковић, којима стално треба бомбардовати представнике већине, а представништво у парламенту је само једно од средстава којима тај циљ може да се заступа. Према његовој оцени, челници ССМ нису до краја искористили могућности политичког лобирања, помоћу којег могу да се постигну многи циљеви од виталног значаја за опстанак наше заједнице.

Пера Ластић је рекао да Коста Вуковић куца на отворена врата, пошто се тактика лобирања и дан данас користи у активностима самоуправе, али је она због малобројности наше мањине веома ограниченог домета. Због тога је, према мишљењу председника ССМ, веома важно створити добре законске оквире за деловање мањинских представника и за функционисање мањинских организација, како би се мањински циљеви могли остваривати позивајући се на законе.

Предлог „десеторице" је стављен на гласање, и скупштинари су га већином гласова прихватили – уз допуну Косте Вуковића, према којој се заступништво тражи јер садашњи самоуправни систем није задовољавајући у погледу заступања интереса мањина.

„Разно" – у знаку приредаба

Тачка „Разно" је започела излагањем Пере Ластића о предстојећим задацима везаним за свечану приредбу поводом обележавања 175. годишњице Матице српске. Мађарска академија наука обезбеђује бесплатан простор за одржавање свечаности, а председник Академије Ференц Глац ће и лично учествовати на скупу, истакао је председник ССМ. Камерни хор „Академац" из Новог Сада ће такође наступити на приредби. Пера Ластић је замолио све присутне да у својим насељима пропагирају овај догађај од великог културног и научног значаја.

Скупштинари су расправљали и о приредбама везаним за Дан Светог Саве. Светосавску академију ће организовати секретаријат ССМ заједно са Српским позориштем у Мађарској, рекао је Пера Ластић, и додао да ће академија бити посвећена последњем српском деспоту Ђурђу Бранковићу. Након тога се повела расправа о трошковима Светосавског бала. Скупштинари су били мишљења да трошкови бала треба да се смање, како би цене улазница биле прихватљивије него претходне године.

Милан Степанов

Нада Хајџан, Љубомир Алексов, Иван Голуб, Данило Урошевић и Петар Остоић

Скупштинари о заступништву без права гласа

„За мађарске власти практично не постојимо. Зато кажем: боље врабац у руци него голуб на грани." ***(Јованка Ластић)***

„То је као кад ти понуде предјело, а затим ти кажу да је то био цео ручак." ***(Иван Голуб)***

„Највећа опасност је у томе да можда ни у наредне четири године нећемо моћи да се изборимо за парламентарно заступништво." ***(Пера Ластић)***

„Један глас нити ведри нити облачи." ***(Љубомир Алексов)***

Завршна свечаност поводом 175. годишњице Матице српске

Оживљавање српско-мађарских културних веза

Обележавање великог јубилеја Матице српске, започето на Светог Саву ове године у њеном родном граду, како то рече један од организатора Прославе, завршено је такође у Будимпешти, 14. и 15. децембра, програмом замишљеним у три дела.

У петак је у цркви Св. великомученика Георгија у Пешти, о. Војислав Галић, уз пратњу новосадског хора „Академац", одржао помен оснивачима једне од најзначајнијих српских институција, да би затим домаћини и гости положили венце на гробљу Фаркашрет, код надгробног споменика угледних Срба, Будимаца и Пештанаца, међу којим се налазе и неки од оснивача Матице.

Трећи и главни део програма било је дводневно Свечано заседање, за које су организатори Прославе, Матица српска и Самоуправа Срба у Мађарској, на бесплатно коришћење добили Малу салу Мађарске академије наука и уметности, што само за себе говори о значају који је научна и културна јавност мађарске престонице дала овом скупу.

Интермецо

На паузи између два блока предавања, др Божидар Ковачек је отворио двојезичну изложбу о Матици српској, постављену у холу пред Малом салом.

У културно-уметничком програму, који је за ову прилику приређен, наступили су мушки хор „Академац" из Новог Сада, предвођен Јованом Јерковом, и женски хор Српске гимназије у Будимпешти, под руководством Оливере Младеновић-Мунишић и солисткињом Иваном Миладиновић, који су заиста успели да нас на тренутак преселе у стара и славна времена српског грађанства у Мађарској. Наши гимназијалци Агнеш Черник, Иван Филиповић и Марко Зубовић представили су се и као рецитатори прочитавши, између осталог, и одломке говора Његове светости патријарха српског Павла и др Војислава Коштунице, одржаних 16. фебруара ове године на Главној прослави Матице српске у Новом Саду.

Академик Славко Гавриловић и др Божидар Ковачек

Предавање др Иштвана Њомаркаија

У плану је било да свечаност започне поздравном речју академика Ференца Глаца, председника Мађарске Академије наука и уметности, који је, међутим, неочекивано и неодложно морао да напусти зграду, па је његове срдачне поздраве гостима пренео др Радомир Ластић. Наш познати научник је потом поздравио присутне, посебно истакавши др Дејана Јанчу, амбасадора СР Југославије у Будимпешти, и др Божидара Ковачека, који се затим и сам нашао за говорницом.

Председник Матице српске је у свом обраћању подсетио окупљене на оснивање наше институције у Пешти и прве четири деценије њеног живота протекле у тадашњој Угарској, нагласивши да је Матица своје прве културне везе остварила управо са мађарским Музејем и Академијом, и да су мађарски академици, закључно са Ласлом Хадровичем, били и њени почасни чланови. Он се захвалио Самоуправи Срба у Мађарској и Академији на гостопримству и доприносу оживљавању мађарско-српских културних веза. Своју поздравну реч, др Ковачек је завршио цитирајући Урхази Ђерђа, који је још 1857. године на исту тему говорио како се Срби и Мађари морају учити међусобном упознавању јер се на томе заснива поштовање и љубав међу добрим суседима.

Поздравна реч председника Матице

Одмах затим почео је радни део Заседања. Првог дана смо чули предавања на друштвено-историјске и књижевно-лингвистичке теме, док се другог дана говорило о историји музике, ликовних уметности, опет о књижевности, и филозофији. Ваш извештач је, на крају, у својој свесци пребројао чак четрнаест страна испуњених белешкама, баш онолико колико је било и предавача, мада не и сразмерно томе. Унапред смо знали да их за овај извештај не можемо користити, јер смо неке од њих разумели мање а друге више, па би због наших сопствених афинитета једни добили мање а други више места, што није у реду. Нису само новинари водили белешке. Било је у публици још „студената" са оловком у руци, јер се од мађарских и српских (како домаћих тако и матичних) научника имало шта чути и записати. Муке ће нам свима бити олакшане када се ови стручни, али на популаран начин представљени радови нађу у Зборнику чије је штампање најављено од стране организатора.

Жао нам је једино што су паузе између предавања биле мале, односно што је програм трајао само два дана, јер се међу учесницима на једном месту нашао велики број занимљивих људи и вредних саговорника. Сваки од њих заслужио је да буде поново позван и одржи самостално предавање у нашој заједници.

Б. В.

Између две посете родном граду

Др Божидара Ковачека, председника Матице српске, у којој се сваке недеље дешавају по два-три културна збивања, замолили смо да нам издвоји оно најзначајније што се у овој институцији догађало између две посете Будимпешти.

– Што се јубилеја тиче ми смо имали једну велику прославу 16. фебруара, на сам дан оснивања. Десило се нешто што се никад није десило у историји Матице српске – да на једном матичином скупу истовремено буди и поглавар цркве и поглавар државе, јер су и патријарх Павле и председник Коштуница одржали говоре на тој прослави. То је било нешто што заиста доликује великом јубилеју Матице.

Имали смо, затим, такође нешто занимљиво. То је Скуп словенских матица, јер после Матице српске сви словенски народи који нису имали своју државу основали су своје матице као неку малу замену за своју државу, културну државу, да тако кажем. Тих матица данас има осам и њихов састанак смо имали у Новом Саду са жељом да видимо шта националне институције чека у XXI веку и каква треба да буде њихова даља улога. Ових дана смо имали још један леп састанак, реч је о састанку свих добитника Змајеве награде за поезију (Матица додељује ту награду сваке године), па су се недавно сабрали песници читајући своје песме и дружећи се.

Уз то смо имали веома појачану издавачку делатност. Тако је објављена трећа и четврта књига „Историје Матице српске" (са по 900 страна свака), као и „Монографија Галерије Матице српске", капитално дело које заправо осликава и даје пресек читаве српске уметности XVIII и XIX века.

Реч организатора

Божидар Ковачек, председник Матице српске:

Овај скуп је показао нешто што мало који скуп покаже – то да су сви предавачи који су се пријавили и који су позвани дошли. Готово да нема научног скупа на који дођу сви предавачи. Увек се неко или разболи или не напише рад, или на неки други начин изостане. Овог пута су сви дошли.

Ја то истичем не само због те чињенице, него зато што је та чињеница илустративна у смислу да су људи веома заинтересовани за овај скуп и да не схватају то само једним пуким учешћем на једном састанку него правим омажом према Матици српској која у овој години слави јубилеј. Мислим да је веома добро што је скуп замишљен уз тројако учешће Срба из Мађарске, мађарских научника и научника из Југославије. То показује да се интелектуална и научна интересовања сусрећу на правим стварима и да смо успели да једну тему начнемо са разних страна. Теме су биле из разних области: историје, музике, историје књижевности, историје ликовних уметности… Почетна намера организатора скупа управо је била културна сарадња, жеља да културно бивствовање Срба у Мађарској и културну сарадњу Мађара и Срба начнемо са више страна. Дубоко смо свесни тога да нас је последња деценија мало уназадила у тим међусобним везама и проучавањима међусобних веза и да би то требало интезивирати. Нарочито је битно што се овај скуп одржава под кровом Мађарске академије наука с којом је Матица српска до пре десетак-петнаест година имала врло добру сарадњу, посебно с Институтом за књижевност, затим са Институтом за историју, односно музикологију и позоришну уметност, а данас је она само на нивоу размене књига што мислим да је недовољно.

Надам се да ће овај скуп оживети изучавање мађарско-српских културних веза и да ћемо обновити сарадњу између Матице српске и Мађарске академије наука.

Пера Ластић, председник Самоуправе Срба у Мађарској:

Ми смо планирали да ово свечано заседање буде једна круна обележавања 175. годишњице Матице српске овде у Пешти, родном месту ове значајне српске културне, научне и књижевне установе. Мислим да смо у томе успели. Како је то председник Матице српске рекао, почетак прославе био је баш у Будимпешти 26. и 27. јануара, као и завршна свечаност јубилеја 14. и 15. децембра. Ми нисмо успели у потпуности да ангажујемо све оне за које смо мислили да ће бити наши предавачи, али и поред тога имали смо четрнаест предавача из Мађарске и Србије, што је, ја мислим, довољан број. Њихова предавања су показала један високи ниво, а истовремено су била врло занимљива за публику. Имали смо и довољан број интересената који су ту дошли да виде и да послушају предавања. Мислим да многи мађарски научни догађаји нису боље посећени него што је било ово свечано заседање. Разлог томе је била добра концепција избора тематике која је омогућила укључење већег броја људи и ширег броја публике.

Јако жалимо што председник Мађарске академије није могао присуствовати отварању и поздравити учеснике, како је планирано и како је сам обећао, али је имао друге обавезе и није стигао да се врати на време. Надам се да ћемо накнадно успети да поразговарамо и да покренемо нека питања која се тичу српско-мађарске научне сарадње и улоге српске заједнице у томе, што нам је иначе и била намера.

У том смислу је у плану објављивање зборника радова које смо чули, јер само тако има смисла организовати заседања научног карактера ако се после ти радови публикују. Мислим да ми овде свакако можемо обезбедити штампарске трошкове и штампање тог зборника али већина посла, што се уређивања тиче, вероватно ће се одвијати преко Матице српске. То би било једно издање које се остварује у оквиру сарадње Матице српске и Самоуправе Срба у Мађарској.

Предавачи и публика на Свечаном заседању

Предавачи и теме свечаног заседања поводом 175. годишњице Матице српске

(14. децембар)

Академик Славко Гавриловић: Друштвено-политичко стање код Срба у Угарској у првој половини XIX века

Др Иштван Фрид: Значај Матице српске за историју српско-мађарских веза

Др Петар Крестић: Мађарско-српска прожимања током прве половине XIX века – пример Иштвана Сечењија

Др Иштван Њомаркаи: Поглед Срба на Мађаре

Др Божидар Ковачек: Ђерђ Урхази и Матица српска

Др Иштван Пот: Летопис Матице српске и неки пештанско-будимски часописи двадесетих година XIX века

Мр Драган Станић: Јован Дучић, Матица српска, мађарске релације

(15. децембар)

Др Даница Петровић: Српски музичари у Пешти и Будиму

Мр Лепосава Шелмић: Срби ученици Марастонијеве школе

Мр Коста Вуковић: Делатност Петра Чортановића у Сентандреји

Др Шандор Пал: Браћа Витковићи о српском језику и књижевности

Др Иштван Лекеш: Како су доживљавали Мађаре Црњански и Вељко Петровић

Др Сава Бабић: Рецепција Беле Хамваша

Др Предраг Степановић: Почеци српског романа – Милован Видаковић

Др Даница Петровић

Отварање двојезичне изложбе о Матици српској

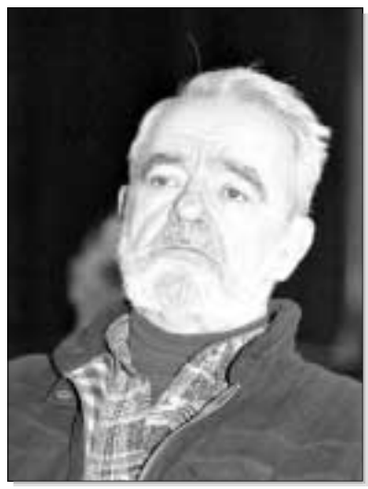

Др Сава Бабић

Др Иван Голуб, директор болнице „Ужоки”

Помазлија, пре свега

„Искрено мислим да је најлепше место на свету, Помаз. Ако одем у Париз, Ирску, Шкотску, било где, све, аутоматски, упоређујем са Помазом. Ако одем у Крашиће, у Боку и погледам околину, увек кажем – скоро је тако лепа као Помаз.”

Фотографија из детињства – са мајком Милицом и сестром Александром

Једна од најмаркантнијих личности српске заједнице у Мађарској, свакако је др Иван Голуб, кога наша јавност познаје не само као активног учесника мањинског политичког живота, већ пре свега, као угледног здравственог и јавног радника, дугогодишњег директора болнице „Ужоки”, у оквиру које се налази један од најмодернијих онколошких центара у Мађарској. Међу бројним признањима које је примио током протекле три деценије, треба истаћи титулу почасног грађанина XIV кварта која му је од стране руководства овог дела града додељена почетком ове године, а недавно је са успехом окончао изградњу новог болничког крила установе у којој је провео цео досадашњи радни век. Др Голуб је, међутим, по сопственом признању, на првом месту, био и остао Помазлија.

– У Помазу сам похађао српску основну школу у којој су четири разреда скупа пратила предавања. Било нас је једанаесторо, учитељица нам је била Помашкиња, Љубица Томашевић, а једну годину Марта Пејак. То је било као у прошлом веку, три дугачке зелене скамије, пенкало, папир још нисмо користили, него таблице. И дан-данас их чувам. У једном одељењу нас је било троје-четворо. После сам прешао у општу, мађарску школу, где сам имао добре професоре, бавили смо се спортом, играли ногомет, рукомет.

Онда су у мађарским школама увели политехнику, што значи да смо изучавали занате, столарство, а имали смо и једну заједничку башту где смо учили да режемо виноград, копамо, дакле, практичне ствари. Имали смо изузетно добар рукометни и фудбалски тим и из њега су израсли ногометаши који су и дан данас познати тренери. Двојица су, чак, били чланови државне селекције.

Затим сам прешао у Сентандрејску у државну гимназију „Жигмонд Мориц”, пошто је то било најближе. Из помашке школе у мом сентандрејском разреду било је четворо Срба: Бојана Симић, Нада Теодор, Радмила Башић и ја. Родитељи ме нису послали у нашу пештанску школу јер су, у првом реду сматрали да би мање требало да путујем. Друго, вероватно нису довољно веровали у то да ако неко заврши једну народносну школу, у каснијем периоду, на факултету, због тога неће имати негативне последице. Не због политичких разлога, него нису били убеђени да је она у тој мери квалитетна у односу на даље школовање, као што су биле мађарске школе.

Како се у све ово умешала медицина?

– Случајно. У основној школи сам пуно цртао, као и моја ћерка Ксенија, која је од мене наследила добру руку. Имали смо јако доброг професора ликовне уметности и он је у мени пробудио амбицију да идем на Вишу уметничку школу. Чак до другог, трећег разреда изгледало је да ћу, ваљда, у овом правцу да идем даље, али је отац то спречио. Рекао је да не долази у обзир, јер он неће да издржава одраслог човека и да за то нисам довољно способан и талентован. Медицина је као мисао дошла крајем трећег разреда. Пошто сам био одликаш и мало више ме је занимала биологија, у четвртом разреду сам коначно решио и пријемни испит положио сам у првом „цугу”.

Преузимање дипломе Медицинског факултета

У четвртој години, што је за мене онда било врло важно и на то сам био јако поносан, у гимназији је постојала награда за најбољег ђака и најбољег спортисту. То одликовање добио сам као једини награђени на годишту, пошто сам био члан одбојкашког и рукометног тима. Тренер нам је био Стева Петровић који је касније дошао у Пешту, значи одбојку је „са нама научио”. Када сам почео да студирам медицину, важило је правило да студенти морају да играју у факултетском тиму. Ја то нисам хтео јер ми је било врло тешко да одлазим на тренинг. Друго, стање са очима се погоршало, а контакт сочива онда још нису постојала. Због свега тога престао сам да се бавим спортом.

Како сте одлучили да специјализирате интерну медицину?

– Шест година свакодневно сам путовао из Помаза, што је било доста напорно, јер сам врло марљиво похађао предавања, а са праксе никада нисам изостао. Био сам, што би се рекло, добар и послушан ђак. С обзиром на постигнуте резултате, две године сам добијао стипендију „Народне републике”. То је за мене много значило, јер је она износила скоро целу једну почетничку плату. На почетку сам видео да не долази у обзир да се бавим неком мануелном струком, у првом реду због очију. Теоретски ме је, иначе, више занимало нешто што није везано за један ужи круг болести, тако да сам већ у трећој години знао да ћу се бавити интерном медицином.

У време када сам завршио студије, систем поделе радних места био је такав да је факултет успостављао ред на основу постигнутих резултата и они који су били најбољи лакше су добијали посао. Требало је да се назначе три места и ја сам изабрао болницу „Ужоки”, једну у Новој Пешти и Анђалфелду, пошто су биле најближе возу за Помаз. Баш сам радио на Петинама, на мајчиној земљи и покојни отац који је био председник задруге, дошао је да ми јави да су ме овде примили и да тога дана не радим много.

Због чега се у Вашем животу све везује за Помаз?

– За мене је то врло важно. Мислим да је везивање за исте ствари, традицију, у мојој нарави, начину размишљања. Искрено мислим да је најлепше место на свету, Помаз. Ако одем у Париз, Ирску, Шкотску, било где, све, аутоматски, упоређујем са Помазом. Ако одем у Крашиће, у Боку и погледам околину, увек кажем – скоро је тако лепа као Помаз. Јако сам везан за родно место, своју средину, породицу. Ако се то може оценити као позитиван манир, могу да кажем да сам велики локал-патриота.

О признању средине

Сматрам да једна мањина не ствара ауторитет у друштву функционисањем званичних установа (добрих, или лоших), него радом оних особа које у другим областима живота могу нешто добро да учине. Увек сам тврдио да је само делимично важно да човека уважава сопствена средина. Много је важније да га признају они који са њом нису строго повезани. Није велика ствар бити први међу Србима, корисније је да преко мог рада добије признање заједница.

Кад сте споменули патриотизам, не може да се заобиђе ни болница „Ужоки” у којој радите. У народу „кружи прича” да нема тог Србина у Мађарској којем врата ове установе, у свако доба дана, или ноћи, нису отворена?

– Пре неколико деценија Срби су одлазили код познатог хирурга, др-а Бикара. Моја улога и ситуација је мало другачија, пошто живим у средини где има Срба и нормално је да ми се обраћају и траже помоћ. Долазе сви, и Срби и Мађари, без обзира на који начин су повезани са нашом заједницом. У последње време „у шпицу” је Сантово. Моји заменици и секретарице, ако треба, говоре српски: „Изволите, молим вас…” Није тајна коме ја припадам и нико јавно то није ни замерио. У свету где се свако труди да се прикључи „Европи”, ово треба да буде природно, а ко то замери, тај греши.

Кад почиње Ваш радни дан и колико времена дневно проводите на послу?

– Већ деценијама почињем у седам, а краја нема. На послу просечно проводим десет, дванаест сати дневно. Рад у управи веома је интензиван, немогуће је сваког задовољити, а најтеже је, наравно, са временом. Нажалост, све ово није здраво, а дугорочно није ни корисно. Уживам када сам сам и због тога волим да одем у пет сати ујутру на таван да обиђем голубарник, јер птица, или природа не одговара. Када одем на Мешелију, или ван куће, уживам у миру и тишини, а човек који преко целог дана комуницира, уме то да цени. То је нека врста компензације психичког напора у којем живим, али већ сам навикао. Први пут кад сам сео у канцеларију, зебле су ми ноге, јер сам пре тога на радном месту стално журио и трчао. Мислио сам да сам болестан, а није ми ништа фалило, него ми је једноставно сметало да седим, седам-осам сати на једном месту.

Од када се бавите гајењем голубова?

– У трећем-четвртом разреду основне школе, на тавану бившег кошиња и штале имали смо голубарник. Тада сам почео, затим сам једно време прекинуо и касније сам са сином, због носталгије отишао на једну изложбу да погледамо голубове. Одмах сам купио неколико парова и од онда их поново гајим. Надам се да ћу, као пензионер, имати пун таван, мада је у Помазу, у центру града, да би неко држао ситне животиње, потребна дозвола, што је смешно и бесмислено. Ја држим голубове илегално и ако треба исплатићу због тога казну. Имам око 40 примерака и то су сеоски голубови, који не траже већу негу. Нажалост ово није идеално стање, јер ако неко овим послом жели интензивно да се бави, треба много више времена. То је врло озбиљна наука, али ја нисам на том нивоу. Имам две врсте расних голубова, лепезане и тзв. мађарске гаћане.

Поред свега овога, врло сте активан члан српске заједнице. Одакле Вам време и енергија да тако интензивно учествујете у нашем мањинском животу?

– Пошто смо малобројни, имамо активисте који се баве искључиво мањинском политиком и припадање једној заједници сматрају својом професијом. Пошто имам своју струку, не припадам овом кругу. То, чак, нити ценим, нити волим, изузев неколико изузетака који тај посао треба да обављају на професионалном нивоу. За мене је неприхватљиво да ако неко припада било којој заједници, користи политичку ситуацију која је настала после преокрета и бави се политиком због финансијских и егзистенцијалних разлога. Нажалост, то је општа појава у целој земљи.

Не свиђа ми се што смо и ми постали део овакве ситуације. Чак сам, можда, и ја на почетку гласао да нашу заједницу представимо знатно већом, или ефикаснијом него што она реално јесте. Формирајући по држави разне самоуправе успоставили смо лажну слику да имамо већи утицај и значај од онога који стварно постоји. Ипак мислим да је важно да се људи који могу да буду корисни за једну заједницу, донекле баве политиком. Тиме сам се руководио када сам почео да се ангажујем на том пољу.

Сматрам да једна мањина не ствара ауторитет у друштву функционисањем званичних установа (добрих, или лоших), него радом оних особа које у другим областима живота могу нешто добро да учине. Увек сам тврдио да је само делимично важно да човека уважава сопствена средина. Много је важније да га признају они који са њом нису строго повезани. Није велика ствар бити први међу Србима, корисније је да преко мог рада добије признање заједница. Многи у нашем кругу то не схватају, што је врло жалосно. Питање је, наравно, да ли би било добро да неки људи, међу којима сам и ја, ипак не заузимају место у нашем самоуправном животу, да то раде они коју су мање заузети и познатији. Имао сам периоде у животу када су неке негативне појаве којих је било и сада их има у нашем мањинском животу, утицале на мене да прекинем тај рад и ја сам, као што је познато, напустио Председништво државне самоуправе.

И данас мислим да се примењују методе рада које за мене никако нису прихватљиве и против којих ћу, ако је потребно, стално протествовати. У то време изгубио сам стрпљење и нисам довољно веровао у озбиљност рада и људе који су у томе учествовали. Касније ме је, ваљда, поново обузело осећање да је корисније ако човек учествује својим угледом и присуством, него да напусти заједницу и преда место људима који су мање корисни и могу да нам нанесу много штете. Ми немамо толико муниције и резерви и не смемо да понављамо грешке, јер ако једном изгубимо неку могућност, више се неће поновити. Ако будем видео да у помашкој мањинској самоуправи има пуно бољих, паметнијих, способнијих и за нашу заједницу кориснијих људи, који су у већинском друштву успешнији од генерације којој припадам, овај посао ћу са задовољством напустити.

Политика вам није страна ни када је у питању менаџмент у медицини. Доказ је ново болничко крило које је изграђено у периоду који за здравство у Мађарској није баш најповољнији. Шта је сада на реду?

– После промена у структури здравства, 1995. године пружила ми се могућност да конкуришем за функцију генералног директора болнице. На Економском факултету требало је истовремено да завршим двогодишње постградуалне студије менаџмента у здравству. То је био предуслов. Нажалост, морао сам да напустим интерно одељење које сам до тада водио, али струку никада нисам оставио. У кругу мојих пријатеља, недељно, по потреби и више пута, радим на једној приватној клиници. Као саветник главног лекара Будимпеште, на пољу рехабилитације обављам функцију стручног саветника, одговорног за ову област и већ четврту годину сам члан председништва Удружења болница у Мађарској.

Ако дође до измене у мом статусу у болници, вероватно ће се поставити питање, како даље. Апсолутно бих био задовољан ако бих се вратио на интерно одељење и током целог дана бавио пацијентима, нарочито на пољу дијабетологије, чак би ми ваљда било и пријатније. Пре неколико месеци успешно сам положио испит из геријатрије, значи, има више могућности. Не знам шта ће се догодити у будућности, али је скоро сигурно да ћу као и у претходном периоду изненада преиначити ситуацију у којој живим. Сигурно је да нећу учествовати у већинској политици, мада ме је недавно једна од водећих партија потражила да као њихов кандидат за министра здравства учествујем у раду странке. Одбио сам. Разочарао сам се у дневни политички живот за време бомбардовања Југославије, када су партије скоро једногласно изгласале да ће напасти суседа. Тада сам одлучио да ни са којом снагом која је у томе учествовала не желим са се повежем.

Снежана Миливојевић

У породичном кругу на педесети рођендан

Иван Голуб: Моји заменици и секретарице, ако треба, говоре српски: „ Изволите, молим вас…” Није тајна коме ја припадам и нико јавно то није ни замерио. У свету где се свако труди да се прикључи „Европи”, ово треба да буде природно, а ко то замери, тај греши.

На заседању Скупштине ССМ у карактеристичној пози

2002

Јануар

П		7	14	21	28	
У	1	8	15	22	29	
С	2	9	16	23	30	
Ч	3	10	17	24	31	
П	4	11	18	25		
С	5	12	19	26		
Н	6	13	20	27		

Фебруар

П		4	11	18	25	
У		5	12	19	26	
С		6	13	20	27	
Ч		7	14	21	28	
П	1	8	15	22		
С	2	9	16	23		
Н	3	10	17	24		

Март

П		4	11	18	25	
У		5	12	19	26	
С		6	13	20	27	
Ч		7	14	21	28	
П	1	8	15	22	29	
С	2	9	16	23	30	
Н	3	10	17	24	31	

Април

П	1	8	15	22	29	
У	2	9	16	23	30	
С	3	10	17	24		
Ч	4	11	18	25		
П	5	12	19	26		
С	6	13	20	27		
Н	7	14	21	28		

Мај

П		6	13	20	27	
У		7	14	21	28	
С	1	8	15	22	29	
Ч	2	9	16	23	30	
П	3	10	17	24	31	
С	4	11	18	25		
Н	5	12	19	26		

Јуни

П		3	10	17	24	
У		4	11	18	25	
С		5	12	19	26	
Ч		6	13	20	27	
П		7	14	21	28	
С	1	8	15	22	29	
Н	2	9	16	23	30	

Јули

П	1	8	15	22	29	
У	2	9	16	23	30	
С	3	10	17	24	31	
Ч	4	11	18	25		
П	5	12	19	26		
С	6	13	20	27		
Н	7	14	21	28		

Август

П		5	12	19	26	
У		6	13	20	27	
С		7	14	21	28	
Ч	1	8	15	22	29	
П	2	9	16	23	30	
С	3	10	17	24	31	
Н	4	11	18	25		

Септембар

П		2	9	16	23	30
У		3	10	17	24	
С		4	11	18	25	
Ч		5	12	19	26	
П		6	13	20	27	
С		7	14	21	28	
Н	1	8	15	22	29	

Октобар

П		7	14	21	28	
У	1	8	15	22	29	
С	2	9	16	23	30	
Ч	3	10	17	24	31	
П	4	11	18	25		
С	5	12	19	26		
Н	6	13	20	27		

Новембар

П		4	11	18	25	
У		5	12	19	26	
С		6	13	20	27	
Ч		7	14	21	28	
П	1	8	15	22	29	
С	2	9	16	23	30	
Н	3	10	17	24		

Децембар

П		2	9	16	23	30
У		3	10	17	24	31
С		4	11	18	25	
Ч		5	12	19	26	
П		6	13	20	27	
С		7	14	21	28	
Н	1	8	15	22	29	

Епископ др Георгије Зубковић (1878–1951) Фотографија око 1923.

Свим читаоцима Српских народних новина желимо срећан Божић и Нову годину!

Отворено писмо

Културна провинција

„Код нас још увек опстаје тврдокорна подела на »центар« и »провинцију« илити »периферију« као стање духа из којега онда произилазе и сасвим конкретне околности и последице.”

Приликом недавног отварања позоришног фестивала у Ужицу, некада Титовом, а данас ваљда нашем граду, министру културе „омакла” се изјава о томе како се, ето, „и у провинцији човек понекад осети културно”. И ваљда само зато што се то десило „у унутрашњости” а не у главном граду овај министарски гаф није доспео у престоничке медије и фокус пажње дежурних ловаца на грешке „нове власти”, која – уосталом – више и није тако нова.

Али чак да се то и десило министар културни могао би се, претпостављам, бранити од цепидлачких насртаја јавног мњења уобичајеним објашњењем да је његова изјава „истргнута из контекста” и да му на памет није пало да потцењује провинцију, него је – управо обрнуто – хтео да укаже на њену запостављеност у односу на метрополу. Политичарске изјаве имају ту у исти мах рђаву и добру особину да су по правилу таман толико уопштене и двосмислене колико њиховим опонентима бива довољно да их опањкавају а њиховим браниоцима да их оправдавају.

Ја, међутим, не мислим да је у овом случају у питању ни омашка, нити „истргнут” контекст, као што не мислим ни то да поменути гаф треба приписати министровој неспретности, мада… Ипак је он, људи, глумац, а тај соj углавном изговара научене текстове и није баш свикао да их сам креира и дотерује. Мислим, дакле, да је формулација о томе како се „и у провинцији човек понекад осети културно”, ма шта јој претходило и следило, у најмању руку индикативна илити парадигматична за општенационално стање свести. Већ само говорење и мишљење о провинцији као забачености у овом добу кад је свет, захваљујући телевизији, интернету и мобилној телефонији заиста постао „глобално село” у којем је све ту надохват, одмах иза плота – то, благо речено, значи живети у другом времену. У америчким прериjама постоји мали милион градића који су десетинама хиљада километара удаљени од блиставих авенија и булевара, али тешко да њиховим житељима пада на памет то да су „забачени” у односу на Менхетн или Холивуд који се, иначе, свако мало бави баш њима. Није ли Лас Вегас усред пустаре, нису ли централе Кока-коле и Си-ен-ена скоро бескрајно далеко од Њујорка и Вашингтона и није ли то, најзад, знак да је у Новом свету однос метропола – провинција у најмању руку релативизован?

Код нас, међутим, још увек опстаје тврдокорна подела на „центар” и „провинцију” илити „периферију” као стање духа из којега онда произилазе и сасвим конкретне околности и последице. Београд има БИТЕФ, ФЕСТ, БЕМУС, БЕЛЕФ… и остала чудеса. „Остатак света” има тек „Стеријино позорје”, а и оно је некако „провинцијално”, тј. искључиво домаће, а не гламурозно-белосветско. Сви који држе до себе и своје каријере хрле у град на ушћу Саве у Дунав, као да реке не теку и другде, као да ће скончати у потпуној анонимности ако се не појаве макар на најнеугледнијој сцени неког радничког универзитета у Жаркову или Калуђерици. Најжалосније од свега јесте што ствари стоје управо тако: народ и нација која већ више од деценије ламентира над незаустављивим и рапидним губљењем некадашњег простора и величине тврдоглаво се скупља и у духу, подразумевајући некако по навици да се културно, а то значи људски може живети и дисати само на једном месту, у фамозном „центру” у који се сливају сва памет, сва уметност, сви потенцијали, сав „живи” новац…

Једина шанса провинције је, заправо, у томе да се потпуно пресели у „центар”. Тек онда кад Београд постане толико велики да у себе „усиса” целу Србију, српски министри ће се осећати једнако културно свуда. А и ми, ваљда, заједно са њима.

Пише: **Тихомир Брајовић**

Последње прасе

Шта би се десило када би ово „прасе” било заиста последње у мојој прасентуалној литерарној фази? Да ми је, којим случајем, једноставно дозлогрдило што људи не схватају добронамерност која је суштина сваког написа у овој рубрици, што у њима не препознају хумор и сатиру него подсмех и злурадост, што сам стекао само непријатеље, а у редовима оних које још нисам стигао да узмем на зуб само лажне симпатизере…

Да ли би оваква одлука изазвала негодовање читалаца, протестна писма из Помаза, Калаза и Деске, немире пред зградом у Нађмезе улици 49, закрчење саобраћаја, интервенцију мађарских власти, укључивање међународних субјеката у решавање спора који прети да дестабилизује ситуацију у региону, преносећи кризу из Азије у срце Европе, заседање Бушовог кабинета и снажан притисак на мене као узрочника, или сасвим супротно, велико олакшање у нашој малој заједници, чије би ми главешине у знак захвалности послале један велики новогодишњи валов или бар уплатиле неки повољан аранжман за Техеран, ако је за овај могуће вратити афу?

Док се на овај корак не усудим, добро ће ми доћи ова пауза у виду малог годишњег одмора. Зато у овом прасету и не пишем шта ме је и ко ме је у овој недељи истерао из такта, и ко је крив што новине нису добиле програм обележавања годишњице Матице српске. Хоћу на миру да се повучем у празнично-потрошачку атмосферу, скупим снагу и својој жени за Божић купим парфем, а себи пеглу (јер су јој обе ствари неопходне, а глупо је да ја не добијем ништа).

Једног дана ћу, сасвим извесно, написати своје последње прасе. Ово на измаку, само је последње у 2001. Прасићи, како оно „национално-историјско”, тако и она „дијаспорно-исељеничка” (како гласи најновија српска подела), одлазе у зимски сан. Ни сами не знају како ће се из њега пробудити, можда као медведи, можда као божићне печенице.

Три прасета

Отказ

Не треба да се лажемо: ни једна власт, ма коликом количином демократије себе китила, не воли оне који јој иду „уз нос”, па тако ни новинаре који воле да чепркају по њеним болним тачкама. Владајући кругови (како они на макро, тако и они на микро плану) од вајкада су били ненаклоњени њиховим критичарима, што је, кажу неки психолози, карактеристично за људску природу уопште.

Колега из једне велике медијске куће у Мађарској, колико знам, никада није био жестоки критичар ни једне од овдашњих влада, али се није устручавао кад год је требало да упери оштрицу свог пера према јужном суседству. Као познавалац јужнословенских прилика добио је уредничко место у својој редакцији, и на тој функцији остао пуних десет година. А онда му је из једне београдске редакције са којом је сарађивао, стигла молба да за југо-читаоце напише коментар о тзв. статусном закону којим ће Мађарска од Нове године бринути о појединим држављанима суседних земаља много више него што је то уобичајено за једну матицу.

Вероватно не слутећи шта га чека, човек је написао текст и у њему рекао шта мисли о датој теми. Нисам га прочитао па не могу да га цитирам, али ми сам аутор рече да је изнео мишљење како би тај закон Мађарској могао да донесе силне проблеме у односима са суседима и Европском унијом. При томе је, изгледа, у негативном контексту споменуо и једног високог владиног функционера.

– И?! – упитах знатижељно.

– Ништа, после једног телефонског позива „одозго”, отераше ме с посла. Видиш, то је демократија на мађарски начин. Зато, памет у главу и пази коме стајеш на жуљ, не исплати се.

Ма, знам врло добро да се не исплати, али кад прсти засврбе…

Где нестају иконе?

Ових дана, радећи на рачунару на којем кућам и овај прасећи текст, с изненађењем сам приметио да су нестале иконе из горњег дела екрана, помоћу којих се намешта врста, распоред и величина слова.

Како иконе могу тек тако да нестану, питао сам се згрануто. И то читав један ред! Нечастиви је ту сигурно умешао своје прсте! У последње време ионако чујем говоркања о нашим иконама које на волшебан начин нестају и појављују се у неким будимпештанским продавницама антиквитета. Можда се неко полакомио и на иконице из рачунара СНН? Нису оне, додуше, злата вредне, али – пошто су оне праве, које су биле на дохват лепљивих прстију, већ све промениле агрегатно стање – дошао је ред и на њих. Или нестају само онако, саме од себе, чисто по инерцији, зато што су иконе, и зато што су наше, па им је непријатно што баш њих нико неће.

А, можда је све то само трач без основа, можда наше иконе уопште нису нестале. Када би их неко, коначно, избројао, сигуно би установио да је по среди грешка, или гнусна клевета, и да су оне све на броју. Баш као ове моје, виртуелне, које су сасвим сигурно у рачунару – само што се тренутно не виде. Треба само мало прочачкати по меморији, испревртати фајлове, завирити у скривене буџаке компјутерске кућице, и наћи ће се. И оне праве су ту негде: скривају се попут несташне дечице која с родитељима играју жмурке, и чекају да их откријемо и пригрлимо. Крајње је време да их неки добри пастир, као одбегле овчице, сакупи, изброји и врати у њихово старо стадо.

Јубиларна година солистичке каријере Зорана Стевановића

Зоран – кога увек радо слушамо

Поводом мог разговора са Зораном, нехотице сам се помало вратила у прошлост. Наиме, предамном су се појавиле и ређале слике из мог детињства. Било је редовно да се приликом одласка из школе, нас три девојке заједно враћамо својим кућама и често се наш разговор повео у вези тадашњих догађања. Наравно за нас било је најзанимљивије шта се дешава око група Illés, Metro, Omega. Свакако, ја сам била навијач групе МЕТРО, пошто су имена Зорана и Душана за мене значила нешто посебно. Тада још сигурно нисам била свесна о чему они говоре, певају, међутим сваки пут било ми је мило када сам чула за њихов успех.

Прошле су многе године, и сви ми, љубитељи квалитетне и лепе музике поново слушамо Зорана, његове песме чије текстове пише брат Душан. На новој плочи под насловом „Így alakult", која се појавила ове јесени и овог пута на плочи ређају се мелодичне песме са дубоком садржином, захваљујући ауторима, брату Душану и пријатељу, композитору Габору Пресеру. Зоран ове године слави поново један јубилеј, наиме, пре двадесет пет година он је кренуо новим стазама, тада је почела његова солистичка каријера.

Године 1976. када си се одлучио да постанеш самосталан у музичкој каријери, да ли је то било свесно, или је све то дошло само по себи?

– То се све десило спонтано, наиме, Душан и Габор Пресер почели су да раде заједно у вези Lokomotiv GT групе и пошто у међувремену ја нисам имао ничег новога, кренуло је са договором да они заједнички напишу за мене песме. Потом, родила се идеја да се тај материјал обликује у једну целу плочу, радило се о свега дванаест композиција. То се доста брзо десило, дакле посао је почео 1976. године, а плоча се појавила 1977. и тада још није имала никакву ознаку, писало је само ZORÁN. Тада још нисмо знали да ли ће бити продужетка у вези нашег рада. Тек у следећој години објавили смо плочу ZORÁN II.

Истовремено, ми који смо пратили та догађања, знамо да је све те песме углавном написао брат Душан. Да ли можемо тврдити, односно рећи да ти и Душан размишљате слично?

– Слободно можемо казати, да је деведесет посто од мојих песама написао Душан, и за време постојања групе МЕТРО и то се после продужило и у случају мојих соло плоча. Дакле он је за мене најсигурнија тачка у животу, а и у мом раду. У најважнијим стварима сигурно на сличан начин размишљамо, ни у ком случају не би се бунио против тога, дакле то значи да у неким детаљима нема разлика. То је важно пошто детаљи постају битни због чега после све постаје занимљивије. То је веома добро да неко уместо мене може да формулише речи, због тога ми је све то толико лично. Наиме, ја сваку песму певам као да је моја, али пошто је у питању двоје људи, већ је мало проширен хоризонт, супротно томе када би ја сам за себе писао. Зато мислим да је значај у томе што Душанов текст јесте веома важан за мене, међутим ја покушавам да унутар тога дам себе.

Зоран и Душан

На новој плочи присутне су песме, композиције брата Душана и Габора Пресера. Навикли смо, да током низ година песме носе у себи дубоку садржину. Овом приликом о чему певаш?

– Наравно, не може другачије да се дешава, пошто се те плоче не стварају на основу наруџбине, ми увек пишемо оно што нам падне напамет. То се односи од компоновања, па до аранжирања, дакле када се појави једна плоча то је део нас, показује у каквом смо психичком стању, о чему и како размишљамо. Да ли су у питању на пример односи са људима или идеологија – свакако све то може да се нађе на новој плочи. На пример, чак може да се каже да има и политизирања у неким композицијама, али уствари то је такво политизирање као што на пример неко од нас нормалних људи разговара једно са другим, па дакле није сигурно да политизирају. Међутим, ипак имају неко мишљење о стварима и када се то неко мишљење појави у разговору, по мом неком ставу то већ јесте политизирање. Ја то називам свакодневним политизирањем, у том смислу те наше плоче имају тај садржај. Исто тако има песама које говоре о љубави, о другарству, о родитељима, дакле то није правац којег се ми држимо, него једноставно то је свакодневни живот.

Поједине песме већ неколико месеци могу се слушати на радио станицама. Одмах се да приметити да сте користили много нових музичких инструмената, који до сада можда чак нису били присутни у твојим аранжманима.

– Може се рећи, да је све то можда и због тога што сам се упознао са дивним људима као што је Золтан Лантош. Он је много година живео у Индији и постао је специјалиста те врсте музике. Свирао је у цез саставима широм Европе, а пре четири године наступио је и у мом оркестру са својом виолином. Од тада је редовно гост на мојим концертима и на мојим плочама са једном или две композиције. Хармоника је већ од самог почетка присутна, дакле 1976. године на првој плочи свирали смо на хармоници, треба додати да и Габор Пресер много воли тај инструмент. Као деца, Душан и ја радо смо свирали на хармоници, дакле све то потиче из давних времена. Сада на концертима користили смо и вибрафон уживо, што до сада није био случај. На њему је свирао један од најпознатијих музичара, члан познате формације Amadinda. Туба се исто појављује на новој плочи, велики дувачки инструмент, који употребљавају дувачки оркестри. Има дакле много нових инструмената, међутим то није било ништа договорено, него једноставно приликом аранжирања то је дошло само од себе.

Сваке године крећеш на турнеје по Мађарској које су увек успешне. Углавном скоро сваке године посећујеш и околне земље где живе Мађари, ове јесени одржао си концерт и у Србији, у Суботици. Какав је био твој доживљај?

– Турнеје организујемо обично два пута годишње, у пролеће и у јесен. Скоро увек путујемо и иза границе. Овог пута били смо гости у Марошвашархељу и у Суботици. Иначе, пре шест година сам био последњи пут у том градићу. Пуно времена је прошло од тада. После концерта чуо сам пријатне одјеке, и добио сам позитивне критике. Мислим да су сви били задовољни.

Занимљиво је да си једно време поред својих успешних наступа на позорницама водио и емисију на радио Calypso. То је један други начин да се оствари контакт са људима, мени се чинило да је све то теби много годило.

– Функција тих комерционалних радија врло много се мења у последње време. Те радио станице све више делују много агресивно и нападно, и ја сам се много радовао да наиме, на радију Calypso то никада није било присутно. Пошто је та станица припадала Мађарском радију, није толико зависила од тржишта као остале радио станице. Било је допуштено да се иде све по том рецепту, наиме, да се на симпатичан и људски начин привуче што више слушалаца. Зато сам се ја увек много добро осећао у тим не вештачким, него природним оквирима.

Овде у Мађарској, као и у целом свету јако је широка палета музичара. Млади свирају свакојаку музику, састави се формирају преко ноћи и постају популарни за трен ока. Како ти гледаш на те ствари?

– Ја видим два главна правца. Један правац се држи пароле: дај да што пре постанемо чувени, свеједно по каквој цени. Нађе се нека музика, па онда се изаберу две до три девојке које добро изгледају и оне узму неколико часова плеса. После без икакве музичке пратње стану на позорницу, скакућу лево и десно на плејбек. Значи, пева се у студију, тамо се сними плоча и то се после користи на позорници. Ево једног сјајног примера за то. Као продуцент ја сам пре неколико година направио једну плочу на којој су певали сви водитељи емисија Радио Calypso. Иначе, они у животу никада нису отпевали нити једну строфу, али захваљујући врхунској техници и нашем неуморном труду ми смо то некако сложили у студију. Дакле, суштина је то да данас у једном добром студију поред великог рада свако може тако нешто да направи. Као што сам то претходно нагласио, потребан је само један ЦД, пустиш музику, а оно остало већ иде само по себи. Нажалост један део публике то прихвата као продукцију, тапше и радује се, на крају каже: какав је тај дотичан велики уметник. То многи искориштавају пошто су у питању паре, дакле не само слава. Ја покушавам да постигнем да се такви састави не називају оркестром. Пошто реч оркестар, на мађарском језику „zenekar" подразумева инструменте, дакле реч се из тога створила. Сматрам да те саставе другачије треба називати.

Други правац музичара су они који свирају на инструментима и тако наступају на позорницама. Јесте да је све то много теже и скупље, али је много квалитетније и лепше. Дакле, ја мислим да ако неко каже да ће одржати концерт једног одређеног датума, онда се подразумева да ће тај музичар или музичари наступити са инструментима и свираће уживо. Видим да и одређена публика тражи ову врсту музике, пошто и они увиђају све оно што сам у претходном навео. Ја имам велико искуство и знам да појавити се на позорници са инструментима, и стварати музику на лицу места, јесте једна таква врста магије која се не може заменити ничим.

Разговарала: **Евица Шишковић**

Милан Рус, глумац и директор Српског позоришта у Мађарској

„Без сцене више не бих могао”

Ако Милана Руса упитате када је први пут закорачио на позоришну сцену, рећи ће вам да је то било чим је проходао и проговорио. У четвртој години се публици представио као мали балетан, у раној младости на сцени се појављивао као играч у фолклорним ансамблима „Луч” и „Банат”, нешто касније је своје почетничке глумачке креације осмишљавао и представљао гледаоцима у позоришним дружинама, а да ће постати „прави” глумац био је сигуран када је уписао студије глуме на Академији уметности у Новом Саду

Од тих времена, до данас, Милан Рус није силазио са дасака које живот значе, јер, како рече, ко се једном веже за позоришну сцену, без ње више не може. Кроз бројне улоге које је остварио у мађарским театрима и овдашњем Српском позоришту, упознала га је и српска и мађарска публика, а у више наврата и гледаоци у матичној земљи. Од „Емиграната” с краја осамдесетих година, за које се везује почетак новије позоришне активности Срба у Мађарској, до недавно приказаног „Милионера Микице”, кроз руке Милана Руса и његових колега из Српског позоришта у Мађарској прошло је мноштво драмских текстова, од којих су неки изашли из његовог пера.

Присећајући се својих младалачких дилема и глумачих почетака, Милан Рус је недавно пред посетиоцима форума на „Плажи” у Нађмезе улици са смешком причао о томе како је, вођен светлима позорнице, успео да заобиђе намеру родитеља да њихов син постане лекар и уједно настављач породичне традиције.

– После матуре био сам зидар, онда поштар, а уз помашки оркестар сам учио да свирам. Затим сам се вратио у Деску, где сам рођен, и тамо сам био директор Дома културе. Касније сам у исто време био примљен и на медицински факултет и на глуму, али су ми родитељи саветовали да кренем „правим путем”, јер је глума прилично несигурно занимање. Онда су они отишли да раде у Алжир и ја сам се одмах пребацио у Нови Сад, на глуму. Након треће године студија вратио сам се у Будимпешту, где сам наставио студије глуме и дипломирао. Жалио сам време проведено уз медицинске уџбенике, када сам морао да бубам разне латинске изразе. Сцена ме је толико привлачила да сам чак једно време на сегединском Медицинском факултету и нешто режирао за студенте. Тамо су ме и познавали као студента који не учи, него воли да режира.

Пошто је тата лекар, а моје пуно име је слично као његово – Рус Марк Милан, дешавало се да тати честитају што поред свог посла још и режира. Он, наравно, није режирао, али се годинама бави музиком, као и мама, и сва моја браћа. Пошто живимо на разним странама, ретко се виђамо, али кад се састанемо, свако од нас засвира, ту се пева и лумпује… Можда смо мало чудна породица, али волимо музику.

За сцену сам емотивно и на сваки други начин везан од своје четврте године. Играо сам још као мали балетан у Сегединском националном театру, и у још једном ансамблу, онда је дошао ансамбл „Банат”, а затим сам почео да се бавим музиком у музичкој школи. Не треба заборавити ни КУД „Луч” у време мог гимназијског школовања, као ни нека позоришна друштва.

Занимљиво је да сте глуму у Новом Саду студирали на мађарској класи?

– Када сам стигао у Нови Сад, развила се она уобичајена полемика: где припада Србин из Мађарске? Била је дилема којој класи припадам и пошто сам мађарски држављанин, упутили су ме у класу на мађарском језику. Почео сам да похађам студије код Михаља Вирага, с надом да ћу моћи да одлазим и на часове српске дикције. Тада је у српској класи професор био Бранко Плеша, кога сам замолио да долазим на те часове. Међутим испало је да је српска дикција нека војна тајна и да ја не могу да долазим на те часове. То је био један од разлога што сам се потом пребацио на будимпештанску академију.

Емигранти

Где сте после дипломирања нашли прво глумачко ухлебљење?

– Први ангажман добио сам у Ђеру. Између Дебрецина, Бекешчабе и Ђера одабрао сам ову последњу понуду пошто је Ђер најближи. Тада сам први пут био у том граду, где сам играо врло лепе улоге. У то време отишао сам за плату од седам хиљада форинти, а моја супруга је тада још студирала. Радили смо у сезони по четири до пет нових представа, што је значило да смо имали исто толико пробних циклуса који трају по шест недеља. Није било времена за породични живот, јер је супруга била у Пешти а ја у Ђеру.

Увидео сам да пробијање и перспектива на мађарској сцени мени нису нарочито привлачни. У представама сам се врло добро осећао, јер су биле добре, али осећам да је цела позоришна уметност овде у једној кризи, да тражи свој пут. Позориште не може да буде ни филм ни телевизија, који несумњиво одвлаче публику. Оно сада тражи свој правац и то је као један тежак порођај. Мораће да прође доста времена док нађе тај правац.

Ваш први озбиљнији пројекат на сцени, који публика и данас памти, била је представа Емигранти”, са Јосипом Маторицом. Како се родила та идеја и откуда сарадња са Маторицом?

– Прва представа „Емигранти” одиграна је док сам још студирао глуму и када се већ осећао могући распад Југославије. Сваке године је у Сарајеву организован сусрет позоришних академија Југославије и те године када смо ми отишли, били смо једини учесници, поред домаћина, пошто се из осталих република нико није појавио. То је био последњи сусрет позоришних академија на којем сам видео како два сарајевска студента са четврте године изводе Мрожекове „Емигранте”. Било је фантастично и тада сам се заљубио у ту представу.

Потражио сам Јосипа Маторица са идејом да нас двојица урадимо „Емигранте”. Прошле су три године док нисмо ту замисао реализовали. У то време Антун Видаковић у Печују поставља на сцену Крлежино „Краљево”- велику, грандиозну представу са много хрватских, југословенских и мађарских глумаца из Војводине. Мене је такође позвао да играм, али сам тада са ансамблом „Луч” био на турнеји по Француској, тако да нисам могао да учествујем у томе. Наредне године сам са Јосом почео да радим „Емигранте”, ван било какве институције, мада нам је било дозвољено да играмо. Прво извођење било је у Печују. То је био период раздвајања српских и хрватских институција у Мађарској. Ми смо се обратили

Милионер Микица

људима из тада формираног Хрватског савеза са предлогом да ту представу због малобројне публике и даље изводимо заједнички, у свим нашим насељима, али никада нећу да заборавим када су ми рекли да „хрватска материњска ријеч треба да живи, а на тај начин то није могуће". Ту је био крај приче, а Јосо се вратио у Печуј, јер је тамо имао ангажман.

„Сентандрејско јеванђеље" је такође једна од првих представа које се још памте…

– Добили смо позив да се са „Емигрантима" представимо на позоришном фестивалу националних мањина, који је организовао директор Националног театра (Немзети синхаза), али из разлога сличних ономе који сам навео, то није било могуће. За три дана сам морао да одговорим да ли ће Срби имати представу на фестивалу или не. Мислим да је био огроман хазард када сам рекао да нема проблема, да ћемо и ми Срби бити присутни и то са представом „Сентандрејско јеванђеље". Али, рекао сам да нећемо као сви остали да наступимо у Варсинхазу, камерном позоришту тадашњег Националног театра, него желимо сцену великог позоришта са 700 гледалаца, на шта је селектор одговорио да је то у реду, али да би он за сваки случај желео претходно да погледа ту представу.

Сомборска ружа

То је био период опредељивања ко где припада у дотадашњој јужнословенској заједници. Антон Кричковић, руководилац фолклорног ансамбла „Луч" се у то време још није био определио, па је радио са нама. Иван Марко, који је глумио у Ђеру, дао нам је костиме из једног њиховог балета, а направила их је његова супруга, иначе изванредан костимограф. Ангажовали смо оркестар и хор „Јавор" и на пробама склапали цео пројекат. Ризик је био велики, јер је текст представе писан истовремено са одржавањем проба. У појединим ситуацијама глумци би на пробама стигли до краја текста и сачекали да ја напишем наставак, па онда настављали да раде.

Зашто је та представа изведена само једном?

– Вида Огњеновић нам је упутила позив да ово буде гала представа на Стеријиним играма, која би била одиграна ван конкуренције, пре уручења награда. Дакле, имали смо могућност да нас види публика на целом југословенском простору, а посебно људи из позоришног заната. Међутим, нисмо могли да одемо на Стеријине игре, из више разлога, а пре свега због тога што нам се ансамбл распао. Почела је једна сасвим нова прича. КУД „Табан" још није постојао, а ансамбл „Луч", који је до тада био заједнички, определио се за другачију опцију. Велика је штета што се тада нисмо појавили на фестивалу, јер смо пропустили прилику да се укључимо у позоришни крвоток матичне земље. Ту је потегнуто и политичко питање, јер се тамо претпостављало да нас овдашње власти не пуштају да дођемо. То је било непосредно после афере са калашњиковима. Јавио се чак и министар спољних послова Јесенски да пита зашто не идемо да Стеријине игре. Рекли смо да хоћемо али да немамо пара, а било је и других изговора. Онда је он понудио 60.000 форинти из неког фонда за репрезентацију, али је професор Кричковић рекао да идемо без ансамбла „Луч", што је било неизводљиво. Од тада нисмо више позивани на Стеријине игре, и не знам да ли ћемо икада више добити позив.

Опробали сте се и у неким другим водама, као што је био и музичко-театарски пројекат „Авала експрес"?

– „Авала експрес" је била нешто заиста специфично. Мислим да она и данас живи, да се те песме још увек певају. Међутим, мишљења сам да је требало више да буде присутна у матици и жао ми је што до тога није дошло.

Многи ме питају зашто, рецимо, не играмо Нушићеве комаде. Ја мислим да бисмо ми Нушића играли на много нижем нивоу, него што би то, рецимо, могло да уради професионално позориште из Кикинде или из Вршца. Ту су акцентуални проблеми, који се додуше могу научити, али тај дух не може, у то сам сигуран. Ми имамо неку врсту свог имица који би требало да негујемо.

Када је званично формирано српско позориште у Мађарској?

– Српско позориште „Јоаким Вујић" основано је 1. јануара 1995. године са седиштем у Помазу. У то време је било доста административних и материјалних проблема, али је за нас било најбитније да играмо, а за нашу политику да постоји једна таква институција. Из мађарских позоришта су нас одмах напали, питајући се зашто једно такво позориште треба да постоји. Онда је одлучено да се не финансирамо из такозваног великог шешира, него да се оснује посебан фонд за мањинска позоришта. Што се тиче садашњег финансирања, годишње добијамо око 20 милиона форинти. То нису превелика средства ако се зна да једно мађарско позориште добија око 200 милиона, дакле десет пута више. Код глумаца најчешће није мотивација само финансијска позадина, јер мислим да људи са којима ја радим не би могли без позоришта.

Матурски састанак

Како је дошло до премештања седишта позоришта из Помаза у Ловру?

– Пошто у Помазу нисмо имали одговарајуће услове, отишао сам на ловранску бучуру и разговарао са Љубомиром Алексовом о томе да седиште позоришта буде у Ловри. Он ми је показао зграду којом су располагали, која је ипак била нешто, с обзиром да до тада нисмо имали ништа. Тако смо отишли у Ловру, родила се нова форма са обавезних десет функција, а то је значило и десет плата. Међутим, то из ових средстава није могуће исфинансирати. На пример, када су Зорица Јурковић и Тибор Ембер полагали глумачки испит, у комисији је поред мађарских чланова био и Јосо Маториц. У једном тренутку се Маториц извинио и рекао да мора да оде да повуче завесу на позорници, а затим се вратио у комисију.

То је тако функционисало. Ја сам био у расвети и на разглассу, а када смо послужили вечеру, онда смо свирали. Претходно смо, наравно, пекли ћевапе, а на крају прали салу и сутрадан поново чекали госте. То је била једна авантура. На тај начин је могло да се ради једно време, али је то не изводљиво на дуже стазе са нашим могућностима.

Друго, позориште је плаћало и аутобус за публику. Улазнице су биле 1.500 форинти, али је у то била урачуната представа, вечера, музика, на сваком столу је био бокал вина, а гости су дочекивани ракијом. То смо могли да изведемо десетак пута и нећемо моћи даље. И за публику је тешко да путује 60 километара. Ја нећу да критикујем Ловру, јер нам је она дала све што је могла и више од тога заиста не може. О томе да ли позориште треба да буде у Ловри или у Будимпешти не треба да одлучим ја, јер сам ја само извођач.

Забележио: **Драган Јаковљевић**

Краљ Јован

Предраг Степановић

Афганистан, Пакистан

Баш тако. Па још и с наглашеним оним *ф*, као да фркће, изговарао је дједа Гајо име те далеке и, чинило ми се, чаробне као из бајке, земље. Пакистан је био само прирепак, додат спуштеним тоном. Нагласак је био на Афганистану.

У Мохачу се, као и у другим мањим местима, знао ред. Нико се није гурао нити хрлио кроз цркву на крају литургије да што пре узме нафору од свештеника и шмугне кући, како се то често примећује у већим градовима. Када би појци запевали „Спаси Христе Боже и помилуј…", кренули су из својих столица, без журбе, достојанствено, како то приличи, најпре старији људи, за њима су ишли средовечни и млађи мушкарци, строго се придржавајући редоследа по годинама старости, иза њих су долазила мушка па женска деца, децу су следиле девојке па млађе жене, да би ред закључиле старице. Како је ко примио своје две-три коцкице нафоре, излазио је из цркве исто онако свечано и полагано како се нетом приближавао солеји. Жене су се још помолиле пред иконом Мајке Божије па онда изашле на западна, женска врата. Ту би мало постајале на том циглом покривеном делу порте који је, издвојен из травнате површине, највише личио на мали трг или на пијацу с које су посклањали тезге, поразмењивале неколико реченица и кренуле свака својој кући да спреме ручак или, чешће, да допеку и докувају оно што су пре литургије већ биле приставиле. Мушки свет се постепено, како је ко излазио, окупљао испред јужних, мушких врата. Ту су се стварали неки лабави концентрични кругови: језгро су сачињавали најстарији људи, око њих, издвојени тек за корак или ни толико, стајали су млађи мушкарци, док смо трећи, непостојани круг у сталном покрету чинили ми деца, прислушкујући шта и о чему то старији причају, али се успут и зачикавајући и играјући. Разговори испред мушких врата су, у зависности од општег расположења, а још више од временских прилика, знали да потрају и по пола сата, па и више, док су се други пут свели на неколико минута, али су увек трајали дуже него испред женских врата. На то се пазило, чак полагало. Није ред да „чојек" стигне кући пре жене па да чека, већ жена треба да дочекује домаћина.

У мом детињству дједа Гајо Новаковић је спадао међу најстарије Србе у Мохачу, а кад су редом поумирали дједа Јакшо, дједа Лазо, дједа Нико и дједа Васо, одједном се нашао на челу реда за нафоре. Кроз живот није имао много прилике да остварује нека своја права па се сад тог наследног то више држао. Са нафорама у левој шаци први је излазио из цркве, прешао корак преко поплочане стазе која се протезала дуж јужног црквеног зида од једног уличног улаза до другог, зауставио се на трави и чекао, стрпљиво, као у заседи, док је прстима десне руке узимао коцкицу по коцкицу нафора, стављао их у уста и полагано жвакао. Ишчекао је да се сви окупе, испоздрављају, поизмењују неколико питања и одговора, каткад би пустио чак и да заподену разговор о цени вуне, пшенице, кукуруза, зависно од годишњег доба, или, нешто тише, о политици, али је увек орно пазио да не пропусти прву паузу која је настала. Довољно му је било да станка потраје макар само неколико секунди па да окрене на оно своје: „Кад сам ја, знате, пролазио кроз Афганистан и Пакистан…"

Кругови испред црквених врата почели су да се шире, таласају, попуштају. Мој дједа Милан се одједном сетио да би ваљало попити пиво пре ручка што су тетак Тихомир и ујак Јакшо једва дочекали па се у пратњи још неколицине педесетогодишњака запутише ка крчми „код Тадића". Нешто млађа генерација, на челу са Јоцом Шупутом, радије је посећивала „Малу Круну" где се играо билијар. Други су се опет сетили да их код куће чека неки неодложив посао који још пре ручка морају обавити. Никако нисам могао да схватим како може бити важнија чаша пива или партија билијара од приче о земљама до којих нико од њих ни у сну никад неће стићи. Тек сам касније сазнао да су они те приче слушали деценијама па им се „Афганистан, Пакистан", како су и приповедача и његове приповетке понекад у шали називали, попео на врх главе. Када су се сви разишли и остадосмо само нас двојица, и дједа Гајо се окрену и, без видне љутње или увређености, запутио својој баба Милеви на ручак. Таква мала публика коју је сачињавао свега један десетогодишњак нађулених ушију, није му одговарала. А што ја остадох без приче, није марио.

Срећом, дједа Гајо је био упоран, а људи су понекад знали да буду ућудни па су га, макар накратко, пустили да говори. Из тих крњака, јер цела повест би трајала сатима, можда и данима, сазнадох да је Гајо Новаковић, тада још млађан, у Првом светском рату учествовао као аустро-угарски војник и на галицијском фронту пао у руско заробљеништво. Руси су га, са повећом групом заробљеника, одвели некуда Богу иза леђа па и даље, иза Каспијског мора. Тамо их је, у тој недођији, затекла револуција и пропаст царства руског. После доста потуцања и свакојаких перипетија прихвати их нека енглеска мисија па их преко Авганистана и Пакистана спроведе до својих приморских колонија где беху укрцани у бродове и пребачени у Европу. Мора да је било лето док су пешачили преко брда и планина, кроз кланце и речне долине, јер ми из испреламаних, окрњених, упадицама прекиданих дједа Гајиних причања у успомени остадоше само сунцем обасјане планине, небеско плаветнило изнад главе, ништа мање плаво жуборење испод ногу, и врућина, врућина и зној, и кад су пролазили кроз убога насеља, и кад су по козјим стазама прелазили брдалаштине, док су их са врхова, као из неког утврђења, пратили оштри, претећи погледи чудно одевених горштака, племенских ратника са дугачким пушкама. Тек сам много касније сазнао какве зиме и снегови знају да буду у тим крајевима, јер је у дједа Гајиним сећањима увек сијало сунце и падало се у несвест од напорног пешачења. Па ипак, он је са својим неизбрисивим успоменама срећно стигао до родне куће и по повратку одмах почео да прича: „Афганистан, Пакистан…" Те приче су се протезале кроз двадесете, тридесете, кроз четрдесете и педесете године бурног двадесетог века, па захватиле нешто и од шездесетих, али су за мене увек остале недопричане. У међувремену је избио па се и завршио Други светски рат. Отидоше Немци, дођоше Руси, али у дједа Гајином животу су центар света биле остале две земље: „Афганистан, Пакистан…"

Пошто се од приповетке ни тада није могло живети, наш мохачки Авганистанац је по повратку морао да тражи неки посао. И нашао га је. Постао је „варошки субаша", како се у том крају назива пољар. Оно мало земљице што је имао издао је у аренду, виноград и башту могла је да обради и његова жена Милева, а и он јој је помагао кад није био у служби, и тако се већ лако састављао крај с крајем. Добио је униформу и пушку што му је, онако високом, сувоњавом, оштрог жандарског погледа, баш

пристојало. И одговарало му. Имати државну службу значило је обезбедити себи и породици сигуран хлеб, а под старост пензију, о чему сељаци ни сањати нису могли. А пушка и униформа су, уврх свега, уливале поштовање, каткад страхопоштовање обичном свету што је ислуженом ратнику више него годило. Посао ловца на пољске лопове обављао је ревносно и градске власти су биле задовољне њиме. Све би ишло у најбољем реду, али… Кад је све у реду, у ток живота се увек умеша неко „али".

Позове једног дана Гају градски бележник. Било му је мало чудно, јер шта има бележник са субашом, али позиву се морало одазвати. Пошто га понуди да седне, бележник без много околишења пређе на ствар.

„Знате", поче да му објашњава, гледајући га право у очи, „дошло је наређење из министарства да свако ко има државну службу, а и градска служба важи за државну, као што знате, мора да има мађарско презиме. Сетила се господа у Пешти да су нам државу после овог рата окрњили, рекао бих чак осакатили, управо народи који су живели с нама заједно а нису Мађари па сад желе да очисте државне установе од њихових остатака. Ко није Мађар у овој земљи, може да буде шта год хоће: и сељак, и занатлија, и адвокат, и лекар и апотекар, али државни службеник не може. Па ви сад видите! Или ћете мењати презиме и уместо Новаковића изабрати неко честито мађарско, или ћемо бити принуђени да вас отпустимо из службе."

Док је слушао ову тираду, Гаји Новаковићу поче да поиграва јабучица, али се савладао. Отац двоје деце не сме да се истрчава. Учтиво, одмерено одговори бележнику да га је ово снашло изненада па не може тако одједном да донесе одлуку, а и са женом би требало да се договори.

„Па наравно", рече бележник благонаклоно. „Нисам ни мислио да сад одмах одлучите. А треба мало времена и да размислите које ћете то лепо мађарско име да изаберете, да после не пожалите. Видите какву предност имате. Сви ми наслеђујемо своја презимена, допадала нам се или не, а ви сами можете да бирате како ћете се звати. Уосталом и не морате да разбијате главу. Из министарства су нам послали и списак имена која се предлажу. Ево, прегледајте па одаберите", гурне пред њега позамашну књижурину, али је Гајо само погледа и не дотаче је.

„Хвала", рече бележнику, учтиво се поздрави с њим и изађе.

Кад се колико сутрадан поново појавио, бележник се мало изненади. „Није требало толико да журите", рече му. „Али ако сте одлучили, седите па реците!"

„Мењаћу име", рече Гајо, сад још Новаковић, стојећи у ставу мирно, као да рапортира.

„Што не седнете?", упита га љубазно бележник, али Гајо као да није чуо, оста и даље да стоји, некако укочен.

„А које сте то име изабрали?", упита после краће паузе бележник, видевши да овај неће да седне.

„Новак", одговори Гајо и само што не салутира.

„Новак?", изненади се у тренутку бележник, а онда се насмеја. „Па то је сјајно! Право правцато мађарско име. Знао сам и више Мађара с тим презименом. Добро сте се досетили. Нисте у ствари, ни мењали име, само сте одбили оно ваше ***-овић*** и већ постали Мађар. Честитам вам Гаврило Новак! Ви сте не само најбољи већ и најпаметнији пољар у целом мохачком хатару."

Кад је изашао из бележникове канцеларије, Гаврило Гајо Новак тихо опсова све по списку, кога се и чега сетио, и реши да се за ово понижење кад-тад одужи. „Бићу ја још Новаковић", просикта силазећи степеницама испред Градске куће.

И би. Пошто је ревносно одслужбовао још којих десетак година и остварио право на пензију („јер се ратне године дупло рачунају"), затражио је отпуст из службе што му је и одобрено.

Кад је примио прву пензију, Гаврило Новак се најави код бележника и буде примљен.

„Изволите, седите!", покаже бележник на столицу, и пензионисани мохачки субаша овог пута прихвати понуду и седне.

„Којим добром?", упита га бележник.

„Знате, госпон бележниче", погледа га Гајо исто онако нетремице у очи као што је пре десетак година бележник њега гледао, „ја нисам више варошки, хоћу да кажем државни службеник већ пензионер."

„Знам, како не бих знао", зачуди се овај што му то уопште саопштава кад му је он одобрио отпуст и пензионисање. „А што сте дошли? Ако имате неких проблема око пензије, то није мој ресор."

„Нема проблема. Дошао сам да ми вратите име."

„Штааа?", разрогачи очи бележник, а уста му остадоше одзјапљена као да још увек изговара оно „ааа". „Да вам вратим име?"

„Да. Да ми вратите оно –***овић***. Оно што сте ми отфикарили од мог српског презимена. Ја сам рођен као Новаковић па хоћу и да умрем као Новаковић."

Бележник га још увек гледаше у чуду, онда развуче усне и поче да се смеје; најпре само мало, тихо, као да јеца, па све јаче и јаче. „Па ово је… невероватно", промуца испрекидано. Одједном се ухвати за трбух да не окилави и удари у грохот.

Гајо, још увек Новак, устаде и хтеде да изађе, али га овај задржи: „Седите, седите", једва изговори, бришући сузе, и опет закикота.

„Па ово је генијално", рече кад се мало прибрао. „Овако нешто још нисам чуо… Ви то озбиљно мислите?", упита после краће паузе, сад већ потпуно смиреним гласом.

„Да", доби кратак одговор.

„Слушајте, човече! Ја ваше име нисам одузео, то уосталом и није у мојој моћи, па вам га не могу ни вратити. Сами сте га се одрекли кад сте потписали ону молбу коју сам, додуше, ја срочио и проследио Министарству унутрашњих послова. Тамо се о тим стварима одлучује; одобри или не одобри. Ја вам другу молбу писати нећу. Ако сте стварно наумили оно што сте рекли, напишите је сами. И донесите је мени. Ја ћу је проследити исто онако као што сам и прву. То ми је дужност. А сад, до виђења."

Изашавши из Градске куће, Гајо Новак се упути право Пашки, адвокату коме су се у то време сви мохачки Срби обраћали кад им је требала правна помоћ. Овај му напише молбу са свим могућим довитљивим образложењима, међу којима је споменуто и неко измишљено наследство до којег Гајо не би могао да дође ако му презиме не буде исто као очево, залепи таксену марку и рече да ће је сам однети бележнику пошто ионако има посла у Општини. Гају је ова молба коштала више од пола месечне пензије, али није му било жао. Само да дође одобрење.

Прошло је неколико месеци, можда и пола године, кад му је поштар једног дана донео препоручено писмо са печатом Министарства унутрашњих послова. Ислуженом ратнику и пензионисаном субаши су дрхтале руке док је отварао коверат на којем адресу није ни погледао. Смирио се тек, и уздахнуо, кад је расклопио хартију и у решењу прочитао своје староново презиме – Новаковић.

Дједа Гајо о тој својој перипетији око имена није волео да говори. Причу сам чуо од других. Његова је била једна, увек само једна. Она никад допричана, никад доречена: „Кад сам ја, знате, пролазио кроз Афганистан и Пакистан…"

Питка битка

Петар Милошевић: Битка за Сулејмановац

Издан, Будимпешта – Матица српска, Нови Сад, 2000.

Појавио се, коначно, по реду трећи роман Петра Милошевића. После романа ***„Лондон, Помаз”*** и ***„Ми же Сентандрејци”*** читаоци сад могу да узму у руке и ***„Битку за Сулејмановац”***. И тиме је круг заокружен, трилогија је готова. Уколико се тек писац не нађути због оног „круг је заокружен” па из ината, као „немојте ми унапред сецати” напише и четврту књигу. Критичари ће се тада снаћи на свој начин па ће рећи да је трилогија проширена у тетралогију.

Да ли је Петар Милошевић пишући ***„Лондон, Помаз”*** имао у плану да исти тематски круг настави или се потреба за наставком јавила касније, спонтано, тешко би било рећи, али је после ***„Битке за Сулејмановац”*** више него очигледно да та три романа чине такву тематску и идејну, а углавном и стилску целину која се у свим теоријама књижевности назива трилогијом. У истим теоријама се каже још и то да сваки део или свако дело трилогије представља једну самосталну целину, то јест да се може читати независно од остала два дела. То важи и за романе Петра Милошевића, само, убеђен сам, другачије ће читати и доживети ***„Битку за Сулејмановац”*** онај ко је читао и претходна два романа, а другачије опет ко није. Ми који смо читали, у овој књизи ћемо срести „старе познанике”: Ичвича, госпођу Твист, Главату Нату, Про Форму, Куплунга, глумце позоришта „Јоаким Вујић” у улогама патријарха арнојевића, Гаврила Стефановића Венцловића, Јакова Игњатовића, Милоша Црњанског…

Од историјских личности главна улога овог пута припада Венцловићу, јер иако је главни јунак и даље Ичвич, покретач збивања је Венцловић. Да он далеке 1736. године није написао молбу будимском епископу да му се дозволи да „тамо близу села Помаза, код оне воде што је зову Сулејмановац” подигне себи ***коначну*** ћелију, не би било ни битке за Сулејмановац, па ни романа под истим насловом.

Трилогија

Да ли је Петар Милошевић пишући „Лондон, Помаз” имао у плану да исти тематски круг настави или се потреба за наставком јавила касније, спонтано, тешко би било рећи, али је после „Битке за Сулејмановац” више него очигледно да та три романа чине такву тематску и идејну, а углавном и стилску целину која се у свим теоријама књижевности назива трилогијом.

Стари називи поља, брда, вода, честица се у околини Сентандреје, Помаза, обанца и Калаза и данас знају, чувају и углавном употребљавају, али за Сулејмановац нико од живих Срба не зна где се налази или налазио. Јунаци романа долазе до закључка да то није пука случајност, да је то место намерно остало у тајности. Али зашто? Шушкало се нешто у народу и о невиђеном благу што су арнојевићеви Срби понели са собом из старе постојбине па га на неком сигурном месту закопали. Из ове две поставке наши јунаци долазе до логичког закључка (*силогизам*) да је то благо закопано негде поред воде зване Сулејмановац. Требало је само сазнати где је тај фамозни Сулејмановац и докопати се блага што су далеки преци наменили можда баш њима.

Оно што се после тога дешава личи на политички кримић. Али само личи, јер је роман Петра Милошевића писан у духу и маниру постмодерне која практички не зна за оквире и границе па пружа много веће и шире могућности за разбукталу списатељску машту од било каквог кримића. Довољно је присетити се романа ***„Фама о бициклистима”*** Светислава Басаре, или романа ***„Астраган”*** Драгана Великића како бисмо се уверили у неограничене димензионалне, временске и просторне могућности постмодернистичког приступа и стила. Те могућности користи у изобиљу и Петар Милошевић.

Помоћу слика господина Молера и пронађене старе мапе наши јунаци проналазе место звано Сулејмановац и почну да копају, али уместо да нађу благо, испод „Венцловићевог” ашова „из тла, изненада, шикнуо је црни млаз”. Нафта. И то рафинирана која у себи има и „фенилетиламина”, хемикалије љубави. И тиме почињу невиђене могућности, али и невиђене компликације. Јер где има нафте има и пара, а где има пара има и љубави, макар за паре. А где има и нафте, и пара, и љубави, има и рата. А где има рата, тамо се међународна заједница обавезно умеша и почне да бомбардује. На тој тачци постмодернистичка имагинација добија привид стварности. Или стварност добија постмодернистички привид. И не зна се више шта је стварност а шта привид.

У духу постмодерне

Роман Петра Милошевића писан је у духу и маниру постмодерне која практички не зна за оквире и границе па пружа много веће и шире могућности за разбукталу списатељску машту од било каквог кримића. Довољно је присетити се романа „Фама о бициклистима” Светислава Басаре, или романа „Астраган” Драгана Великића како бисмо се уверили у неограничене димензионалне, временске и просторне могућности постмодернистичког приступа и стила. Те могућности користи у изобиљу и Петар Милошевић.

Иако се у приказима обично не пише о генези уметничког дела, у овом случају је то оправдано, рекао бих чак неизбежно. Петар Милошевић је, наиме, свој рукопис завршио и новосадском издавачу предао у новембру 1998. Панонска низија се тада већ претворила у Панонску пустињу у којој су се услед климатских и економских промена распале раније државе и на њиховом месту су створени разни емирати и „харемијати”. Бачвански емир и банатски шеик зарате један на другог, а како се рат не би пре времена и бесмислено завршио, међународна заједница најпре шаље своје миротворце у њихове земље, а касније почне да их бомбардује.

Ко је кога претекао?

У марту 1999. године, када је рукопис још стајао на столу уредника издавачке куће Матице српске, почело је бомбардовање Југославије. И ту се више не зна ко је кога претекао. Пишчева машта је била предухитрила стварност, али стварност је била бржа од издавача и штампарије.

У марту 1999. године, када је рукопис још стајао на столу уредника издавачке куће Матице српске, почело је бомбардовање Југославије. И ту се више не зна ко је кога претекао. Пишчева машта је била предухитрила стварност, али стварност је била бржа од издавача и штампарије.

Писац се нашао затечен и дописао поглавља о киднаповању авиона од стране „тенориста”, чланова позоришта „Јоаким Вујић” из Помаза, са намером да изврше терористички напад на палату Уједињених нација у Њујорку. Не бомбама додуше него песмом и игром и заводљивом лепотом својих трбушних плесачица, наоружаних још и фенилетиламином, хемикалијом љубави.

Рукопис се већ штампао, требало је још само да се повеже, укоричи, добије облик књиге и изађе у продају, кад је једанаестог септембра извршен терористички напад на Њујорк и Вашингтон. Писац је опет био предухитрио стварност, али књиговесци су задоцнели. Књига је изашла крајем октобра 2001. године.

У постмодернистичким делима камуфлажа не само да је дозвољена већ је и обавезна. Однос простора и времена на Земљи и у духовном свемиру је различит; границе између духа и материје, човековог физичког и метафизичког постојања су гипке, каткад невидљиве; стварност се јавља као сан, сан као стварност. Том постмодернистичком духу је и издавач дао свој допринос па је на крају књиге, у такозваном колофону, написано: „Штампа Штампарија Матице српске, 2000.” Штампање је можда и завршено 2000. године, али књига је укоричена и у продају изашла тек 2001, и то после рушења две куле близнакиње Светског трговинског центра. Ипак, сматрам да је издавач поступио не само постмодернистички већ и разборито. Књига је стварно настала раније.

Петар Милошевић је и у претходним књигама радо прибегавао игри речима а у овој је такве могућности искористио до крајњих граница. Зато је и аутор овог написа дозволио себи да приказу да наслов „Питка битка”. ***„Битка за Сулејмановац”*** је заиста књига која се лако чита, на један дах. Која је питка као не сувише јако, не сувише тешко, али зато добро питко вино.

Предраг Степановић

Др Данило Урошевић

Стамбени услови у Табану

Нажалост, немамо тачне податке како је изгледало предграђе у које су се, после доласка Стефана Лазаревића у Будим, где је имао свој дворац, почели насељавати Срби који су дошли са деспотом.

Према Банфију, палата Стефана Лазаревића и Ђурађа Бранковића, као и каснијих српских деспота, била је раскошна. Ова једноспратна средњовековна палата у приземљу је имала по један трак са обе стране капије, а на спрату је била велика и пространа трпезарија са више мањих просторија. На некадашњу палату подсећају и оквири троделних прозора.

Будимска српска Доња варош Табан почиње да се гради за време деспота Лазаревића у првим деценијама петнаестог века у подножју и на падинама Гелертовог и Орловског брда, у долини између Гелертовог брда и тврђаве, као и на обали Дунава. Средином Табана је текао поток, који су због сталног изливања Срби називали Ђавољим потоком.

Срби, да би што пре обезбедили кров над главом, брзо су градили своја склоништа, земунице, више него скромне сиротињске куће, страћаре грађене од дрвета, прућа облепљеног блатом, од ћерпића, покривене сламом или трском. Грађене су без икаквог реда, расуте по падинама Гелертовог брда, користећи његове пећине, или подизане на малим грунтовима. Једном речју, то су биле потеушице, колибице, чатрљаче, брвнаре и петлеушаре.

И у турско доба су се градила слична склоништа, док занатлије и трговци граде куће од чвршћег материјала. Захваљујући занатлијама, пре свега табацијама који су поред потока, почев од српских пашњака и ритова, данас Пашарета, па све до ушћа потока у Дунав штавили кожу и развијали кожарске радионице, у турско доба насеље све више називају Дабакхане, Табахане, а касније га Срби називају Табан. У турско доба 1578. године у Табану је било око 1.000 кућа, од којих је после опсаде остало свега око 300. Будим је више пута био опседан: 1542, 1598, 1602, и најзад 1686. године, када је коначно ослобођен.

Због експлозије аустријске барутане Табан је био практично сравњен са земљом. Остала су само чврста, камена турска здања: Мустафа-пашина џамија и оба хамана. Тада је уништен и мост од лађа који је 1556. градио Мустафа-паша Соколовић. Мост од 45-46 лађа поново је изграђен тек 1767. године.

Крајем седамнаестог и почетком осамнаестог века, Будим се делио на Горњи град, Будим град, на Српску варош или Доњи град, Табан, Водну варош, Орсагут и Ујлак. Срби су живели и у Водној вароши, где су имали две улице зване Горња и Доња српска улица и једну своју улицу у Ујлаку, а било их је и по околним брдима. Прва озбиљнија градња започела је 1697. године, када је сграђена српска православна црква, на месту једне од три богомоље-брвнаре.

У овим предграђима пописивачи су куће поделили на три групе. У првој су биле оне које су имале више соба, више споредних просторија и економских зграда, што значи да су имале релативну удобност. У другој групи су биле куће које су имале 3-4 собе, лицем окренутим према улици. У трећој групи било је највише кућа. Оне се нису могле назвати стамбеним кућама, јер су то биле страћаре, брвнаре, грађене од набоја, ћерпића, обичне плетаре облепљене блатом, покривене сламом или трском. Било је и земуница, нарочито у двориштима.

Табан је имао свој специфичан облик изградње кућа. Наиме, тамо се није уважавала градска архитектура. Прилагођавајући се датом тлу, куће су грађене једна уз другу, једна над другом. То је захтевало посебан начин градње кућа које су имале свега по два мала прозора на крају, али су просторије према дворишту имале више већих прозора. Кров ових кућа досезао је до земље. Разлог за то је донекле било плаћање пореза на основу величине куће, као и чињеница да је војска имала право да присвоји било коју кућу.

О изградњи Табана 1717. сазнајемо из путописа Лиде Монтегју: „Изван градских зидина налазе се безбројне куће или боље рећи колибе, ту станују само Раци и зато се тај део вароши зове Рацка варош". Према њој, ово насеље је чудно, јер куће леже збијене једна уз другу и дају изглед шатора. Ова склоништа су била поређана као у насељима домавине из које су дошли, пошто су морали да је напусте.

Тачан опис кућа немамо, али из неких података и цртежа се види да су постојали мали сокаци, ћорсокаци, степеништа, редови звани шорови, од мађарске речи шор (ред). Ове кућице биле су сграђене на малим плацевима, на четвртини, осмини, па чак и на тридесетдвојном плацу. Колико су биле начичкане говори и чињеница да је 1717. године 630 кућа било смештено на свега 56 плацева.

Из података се види да су порезници, независно од тога у којем делу вароши су становали, које су вере били и којој народности припадали, располагали својим кућама. Од 1202 порезника, њих 78,97 одсто имали су своје куће, што доказује да су материјално били обезбеђени. Слична ситуација је и са занатлијама. Од 401 занатлије њих 73.04 одсто имали су своје куће. Скоро све српске занатлије имале су своје куће. То значи да је за непуне две деценије по ослобођењу од Турака Будим, а нарочито Табан, већ имао развијено занатство и да је већина занатлија стајала на сигурној материјалној бази. То је био доказ велике потражње за робом и зато није чудо што је 1702. године Будим добио назад краљевске привилегије. По попису из 1720. године, било је 630 кућа, од којих је само неколико било сграђено од тврдог материјала и имало подруме. Због тога су пописивачи кућа тражили да два склоништа буду ослобођена пореза. Шта више, многе страћаре и колибе нису ни пописали, због чега је смањен не само број кућа, него и породица и целог српског становништва.

Табанско српско становништво је на месту старих збијених склоништа током осамнаестог века почело да изграђује лепше куће. Према укусу Срба и источних народа грађене су врло скромне, али лепе куће. На падинама Гелертовог брда и у долини између два брда, формиране су уске, кривудаве улице, сокачићи уобичајених народних назива: Улица златних руку, Кројачка, Сабова, Кружна, Мали сокак, Мали сокачић, Мали сокачић при цркви, Поток улица. Били су шорови названи по радионицама – Кујунџијски, Месарски, Златиборски шор, Варошки пут код пиваре, Порта код цркве итд.

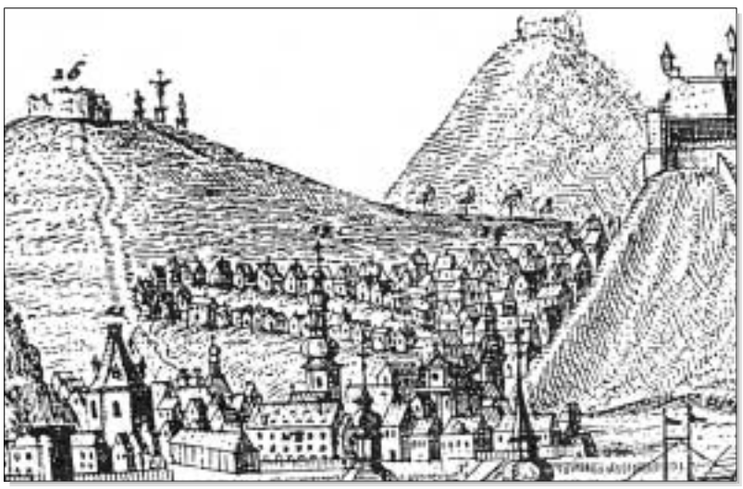

Ф. В. Вернер: Будим – Табан (детаљ) средина XVIII века

Улице у Табану биле су груписане још у турско доба по махалама (малим улицама), које су добијале називе по угледнијим и имућнијим домаћинима. Већ 1702. године забележене су следеће махале: Хаџи Балажова, Петрова, Стојанова, Попова, Малог Михаила, Павла Барјактара, Петра Рањавог, Ђурице Брадатог, Уроша Поносног, Јована Окидена, Милована Бакала.

Сам центар Табана био је трг или пијаца, непосредно поред Дунава. На тргу је била црква св. Димитрија, сазидана 1697, године, и Варошки дом. У близини трга била су три лековита купатила, или како су их Срби звали – Илице, а било је и православно и католичко гробље.

Богатство и снага Срба у Табану показали су се новом изградњом цркве и вишеспратних кућа, кафана и дућана. Већ 1741. године Табанци су поднели молбу за дозволу подизања новог храма. Тек 3. јуна 1751. године освећена је монументална црква барокног стила. Посветили су је светој Тројици, због чега се црквена слава одржавала на други дан Духова. Године 1775. звоник на цркви је украшен барокном капом најлепшом не само у Будиму и Пешти, него и у целој Угарској. Дана 5. септембра 1810. године црква је страдала у великом пожару који је захватио Табан. На срећу, њен дивни звоник остао је неоштећен. После несреће храм је обновљен и израђен нови иконостас, а црква је поново реновирана 1898. године.

Српски Варошки дом у Табану био је на тргу преко пута цркве у згради сазиданој од бандрука, још у турско доба. Та стара зграда била је покривена шиндром. У Варошком дому била је, поред канцеларије, једна већа соба, судница у којој су се одржавале седнице Танача. Била је још једна мања соба, у којој је било седиште малог бирова. Варошка будимска канцеларија била је најважнија просторија у дому. У згради је постојао и затвор са више ћелија. Све говори да је 1733. године „дом варошки васцел погњил и пропао да се народ у њему не може више сакупљати". Зато је табански српски Танач сазидао једноспратну зграду у класицистичком стилу близу трга Сарваш – Јелен.

Познато нам је да је старо парохијско и црквено-општинско здање било у некадашњој Грчкој улици. Крајем деветнаестог века Црквена општина Табана је непосредно уз саму цркву и школску зграду изградила велику четвороспратницу. То је био табански општински и парохијски дом. На другом спрату је био стан српског пароха. Други спратови издавани су под киriју. Ова зграда је тридесетих година двадесетог века срушена. Тада је градска управа као надокнаду за штету дала једну кућу у Улици Атила бр. 37.

Неопходно је напоменути да је Црквена општина пре Првог светског рата један већи комплекс црквено-општинске земље у подножју будимских брда парцелисала и по приступачним ценама продала табанским Србима на дугорочну отплату. Тада је продато преко 20 парцела, али су купци због девалвације врло брзо отплатили земљиште. На купљеним плацевима нису зидали, већ су их продавали за велики новац после стабилизовања финансијских прилика.

У Дебрентеи улици близу цркве имао је кућу епископ Дионисије Поповић (1791-1828), а ту је била и придворна капела. У тој кући су становали и епископи Стеван Станковић (1829-1834), Јустин Јоановић (1835) и Пантелије Живковић (1835-1839). Следећи будимски епископ, Платон Атанацковић, преселио се у једноспратну кућу на обали Дунава, коју је Епархији поклонио Арсеније Милетић. Кућа је имала приземље и један спрат и већ је 1852. била у лошем стању. Он је у више махова предузимао кораке за изградњу нове епископске резиденције у Табану.

Крајем деветнаестог века управа Будимпеште почела је да уређује будимску страну поред Дунава. Тада су срушене куће које су се наслањале на Гелертово брдо. Уједно је било прописано да власници постојећих старих и неугледних кућа на обали Дунава морају да зидају нове палате по одобреним плановима. Ко није био у могућности да то учини, морао је да уступи плац граду. То је убрзало градњу велике палате будимских епископа у Улици Дебрентеи бр. 14. Ову троспратну зграду подигао је патријарх Георгије Бранковић, а пројектовао Владимир Николић.

Александар Шоштар, ватерполиста

Искуство злата вредно

Слика коју смо често виђали током Шоштарове каријере

Мало је таквих спортиста који су освојили све могуће репрезентативне и клупске трофеје. Александру Шоштару је то пошло за руком. Овога пута нећемо их све набрајати, свима су познати, од олимпијског злата 1988. до светског сребра 2001. Нови повод за разговор, са једним од најбољих светских голмана свих времена, био је његов долазак у најпопуларнији, најтрофејнији будимпештански клуб Ференцварош.

После напорне клупске и репрезентативне сезоне дуго сте размишљали да ли да останете активно у ватерполу.

– Нисам ни сам био сигуран да ли да наставим, било је пуно ствари које су морале да се сложе. Потписао сам уговор са Фрадијем, што је и најбоља комбинација за мене. Они су инсистирали на томе да дођем да браним, да долазим четвртком пре утакмице, тако да је ово за мене потпуно задовољавајућа ситуација. Срећан сам што сам још увек активан, драго ми је што сам доказао да још увек могу добро да браним.

Директор сте Партизана, браните за Ференцварош. Како то све можете да ускладите?

– Тешко. На то ћу да вам одговорим кад се заврши сезона, да ли се ускладило или није. За сада то иде.

Уговор који сте потписали са Ференцварошем мало је чудан.

– Да, баш тако. То је чудан уговор, чудна ситуација. У почетку сам и ја био мало скептичан, нисам био сигуран како ће то све да изгледа. Био сам сигуран да ћу ја са своје стране дати све од себе, најбоље што могу, али нисам био сигуран како ћу то све да уклопим. Већ сам у годинама када могу да се прилагодим доста брзо и лако било којој ситуацији, а и екипа је добро реаговала на то. За ово време које је пред нама, када будемо одиграли још више утакмица, кад се будемо још боље упознали, сигурно ће све ићи боље.

Из утакмице у утакмицу играте све боље и боље. Искуство старијих и таленат младих играча су се очигледно идеално спојили.

– Кад сам дошао у екипу рекао сам да је неопходно време, јер та младост је с једне стране добра, међутим с друге стране недостатак искуства је оно што проузрокује грешке у кључним моментима као што је било на свим утакмицама до сада. Много је лакше играти утакмицу где не постоји психолошко оптерећење, које се добијају сигурно, него утакмицу под психолошким оптерећењем. Да се добију такве утакмице потребна је огромна доза искуства. Треба бити стрпљив и сачекати пролеће, да ови млади играчи што више играју, да сазревају. Јер ако се не размишља на тај начин, ако се све хоће брзо, онда то што се направи брзо тешко да може да траје дуго.

Хонвед и Вашаш су апсолутни фаворити овогодишњег првенства. Међутим, ако се довољно уиграна екипа, ако се све коцкице склопе можда изненадите неку од њих.

– Рано је о томе говорити. Тачно је да су Хонвед и Вашаш апсолутни фаворити, после њих долазе три екипе, Фради, БВШЦ и Ујпешт које ће се борити за улазак у „плеј оф". Сигурно да ће свака од те три екипе покушати да изненади неког од фаворита, али мислим да је у овом моменту најважније да се обезбеди место међу најбољих четири, а касније ћемо да размишљамо шта ће да следи.

Да ли је Ваша одлука да више не играте за репрезентацију, дефинитивна?

– Да, отишао сам сигурно.

Да ли је иста ситуација са Вељком Ускоковићем и Виктором Јеленићем?

– Знам да су и они најавили одлазак, али заиста не знам каква је ситуација код њих. Обојица су отишли у Италију у исти клуб, играју одлично, према томе, мислим да још нису у годинама када би требали да престану. Уколико буду психолошки могли да издрже оно што тражи репрезентација нема разлога да више не играју за њу. Огромна је разлика између њих и мене. Они су млађи седам-осам година што је једна читава играчка каријера. Надам се да ако нису донели дефинитивну одлуку да ће још једном добро размислити о томе, јер су стварно изузетно квалитетни играчи које би свака репрезентација волела да види у својим редовима.

Снага југословенске репрезентације, по многима, била је у играчима Бечеја, који су током целе сезоне заједно тренирали, добро су се познавали. Сад се Бечеј распао, сви су се разбежали…

– Сигурно је била мала погодност што су играчи Бечеја били заједно, што су се знали. Али, у репрезентацији су били још Вујасиновић, Трбојевић, Савић, Икодиновић…, играчи који су дошли из иностранства, који су били једни од носилаца игре, наравно, са свим овим играчима из Бечеја. Значи, то јесте била мала погодност, али мислим да није била кључна предност наше репрезентације. Када постоји један одређени квалитет, а мислим да га поседују сви играчи који играју за репрезентацију Југославије, онда није неопходно да буду заједно током целе године. Битно је да знају шта треба да се ради и да одговоре на све задатке који се поставе пред њих и онда је све „лако". Таквим играчима није потребно много времена за уигравање. Исти је био случај кад сам играо за репрезентацију света, кад смо победили Мађаре. Скупили смо се, први пут играли заједно и одиграли супер.

Да ли ће Југославија и наредних година успети да сачува своје место у самом врху светског ватерпола?

– Мислим да ће наша репрезентација и у будуће представљати једну од водећих селекција и у Европи и у свету. Нормално, било би неозбиљно да кажем да ће сигурно бити прва, али, да ће бити у самом врху то је сигурно. То је био случај са репрезентацијом Мађарске. Сви сматрају да је постигла неуспех освајањем трећег и петог места на овогодишњим такмичењима. За њих јесте можда неуспех што на домаћем терену нису освојили златну медаљу, али освојеном бронзом на ЕП и петим местом на СП они су још увек остали у самом врху. Нико не може да нонстоп буде први, и само први. То је заиста неостварив.

На овогодишњем европском првенству лако сте „прегазили" дугогодишње ривале, Мађаре. То је код домаће публике изазвало неку врсту мржње према вашој репрезентацији. Ипак сте дошли да играте у граду, у којем летос нисте били миљеници љубитеља ватерпола.

– То је био само један стицај околности, ствар која није била присутна од почетка шампионата него од тренутка када смо декласирали мађарску екипу. Кад неко победи домаћина, публика више неће навијати за њега, поготово кад победи на онај начин како смо их ми. То је проузроковало револт њихових навијача и зато је навијање стално било уперено против нас. Био бих пресрећан да то увек буде тако, да увек побеђујемо и публика буде против нас. То је доказ да је неко добар. Истакао бих да је на поменутом првенству, без обзира на то што је читава публика била против нас, можда било неких малих некоректности које су отишле преко нормалне границе за неко спортско дешавање. Нема разлога за то, мислим да је ватерполо спорт који тек треба да доживи своју експанзију и уколико се буде наставило да се ради на нормалном путу, овај спорт ће доћи на много виши ниво од оног на којем је сада.

Разговарала: **Ксенија Хари**

Не познавајући исход жреба међународних такмичења, на питање које су директору ВК Патризан и голману Фрадија, Александру Шоштару често постављали представници медија: „Шта ако се ове две екипе сретну у Купу ЛЕН?", уз осмех је рекао: „Видећемо шта ће да буде. Као директор Партизана урадићу све да Партизан победи, а као голман Ференцвароша трудићу се да ФТЦ добије Партизан. И, који играч Партизана буде постигао гол, биће кажњен!"

Наравно, све је то била само шала, све док, на жалост, стицајем околности за наредног противника Фрадија нису извукли Партизан. Ноћна мора постала је стварност.

Поштанско сандуче

Вук длаку мења, али ћуд никада

Од дјетињства па до данас сам много ствари чуо, видео и осјетио на својој грбачи: краљевину, Други сјветски рат, фашизам, комунизам, а данас дивљи и лакоми капитализам. Разне догађаје сам покушао да некако схватим и да се помирим са неизмењивим. Једну ствар ипак нисам могао никада да прихватим: лажну политику, која прави лажну историју.

Није толико давно било када су постојале социјалистичке државе у Европи, које су имале заједничке политичке, војне и економске обавезе. Као главни задатак имале су оснивање Варшавског војног пакта, паралелно са Атлантским пактом. Овом удружењу је био циљ одбрана социјалистичког поретка. Тако се догодило да су снаге Варшавског пакта 1968. ушле у Чехословачку. После распада социјалистичких земаља, нове владе су отишле у Праг да траже извињење за агресију над овом земљом. Тај њихов гест је Запад са аплаузом поздравио. Овакав гест би се могао разумети као пружање пријатељске руке и знак добре воље. Могао би се тако прихватити када би био искрен. Варшавски блок смо осудили као агресора, а муњевитом брзином смо се пребацили на другу страну коња и са великом радошћу постадосмо члан још агресивнијег блока, који је одговоран за више милиона жртава и огромне материјалне штете које је починио.

Ако се не варам, од 1950. године па до данас, делимично Америка и Енглеска, а у већини случајева НАТО пакт, нападали су и угрожавали 16 суверених и независних држава, које ни за кога нису представљале опасност, али им је „грешка" била „непослушност и непокорност", а то Америка не воли.

Уједињене нације нису никад ни покушале да осуде овог агресора, тако да су велесиле добиле зелено светло, које им је увек помагало да се бар на кратко време извуку из економске кризе. Уједињене нације су, нажалост, направиле још једну грешку: основале су такозвани Међународни суд у Хагу, којим од почетка западни моћници и Америка руководе, суде и смуде по својој вољи и називају ратним злочинцима оне који су им „опасни" без обзира да ли је истина или не(…)

Америка као суперсила врло добро познаје неслогу словенских, латинских и арапских народа и то врло паметно користи за своје циљеве. Германске земље знају да се помире и опросте једна другој за раније почињене „грешке" и тако уједињеним снагама држе чврсто и сигурно кајишеве земаљске кугле, доказујући тиме да ово сунце сија за њих.

Павле Кркељић,
Вамошњерк

Српски календар 2002.

у издању Сапоуправе Срба у Мађарској

Календар можете купити или наручити од 3. јануара 2002. године, просторијама Самоуправе Срба у Мађарској улица микше Фалка бр. 3, II. спрат

тел: 269-0634 и 331-5345 (факс)
код Стеле Маричић-Страјнић.

Дочек Српске нове године у Српском Ковину

13. 01. 2002. у дворцу Савојаи

Адреса: улица Лајоша Кошута 95,
Музика: „Кристал бенд".
Улазнице са вечером: 3.500 фт. и 3.000 фт.
Резервације на телефоне: 0670-319-5184, 0670-319-5183, 0630-269-

Прослава Божића у Чипу

7. јануара 2002. године, са почетком **у 15.00 сати**
у месном Српском клубу
Деца школског узраста извешће пригодни програм са рецитацијама и народним играма. На крају свечаности, свим малишанима биће уручени поклони.

Компјутерски техничар с дугогодишњим искуством тражи посао.
Тел: 06 30 430 46 57

Концерт Ансамбла „Вујичић"

У организацији будимпештанског Уружења филхармонија одржаће се концерт Ансамбла „Вујичић" у великој сали Музичке академије „Ференц Лист" у Будимпешти – **28. јануара 2002.** године, са почетком **у 19.30.**

Гости вечери: познати музичар Бобан Марковић, Марта Шебешћен, Каталин Ђениш, Балаж-Донго Соколаи, Јанош Вершеци Ковач.

Улазнице се могу купити на Музичкој академији.

Божићни програм у Десци

Срдачно вас позивамо на божићни културни програм који ће се одржати **7. јануара 2002**. године са почетком **у 19 сати** у великој сали Сеоског дома у Десци.
У програму учествују КУД „Банат", ученици Српске школе, група „Дукат".
После програма – другарско вече у ресторану „Rózsafa".
Улаз је бесплатан.
Културно удружење „Банат"

Дочек Српске нове године у Десци

Позивамо вас на традиционални дочек Српске нове године **13. јануара 2002.** који ће бити организован у ресторану „Rózsafa" у Десци, са почетком **у 19 сати**. За добро расположење побринуће се оркестар Зорана Мулића. Цена улазнице са вечером – 2000 фт.

Месна самоуправа Деска

Квалитет, поузданост, загарантована тачност

ФУДЕКС д.о.о.

Предузеће за саобраћај, туризам и трговину

Редовна међународна аутобуска линија
БЕОГРАД-БУДИМПЕШТА-БЕОГРАД

Поласци из Београда сваког дана у **7.00 и 20.45** испред Хотела „Парк", а повратак из Будимпеште у **14.00 и 18.00** са аутобуске станице „Непстадион" – перон бр. 2.

Цена повратне карте је 40 марака, а карте у једном правцу 30 марака. Карта се може купити у аутобусу, али ради благовремене резервације места пожељно је позвати агенцију у Београду: 00381-11-3235-184, 3231-387, Улица Његошева 4, Хотел „Парк".

Жена средњих година са знањем српског језика тражи посао. Тел. 303-2331.

СНН

Недељни лист Срба у Мађарској. Адреса: Srpske narodne novine, 1065 Budapest, Nagymező u. 49. Телефон: 475-0654. Главни уредник: Милан Степанов, секретар редакције: Евица Шишковић. Оснивач и издавач: Српски демократски савез. За издавача: Андрија Роцков. Финансира се на основу мањинског закона из државног буџета посредством Државне задужбине за мањине. Лист дистрибуира Мађарска пошта, а претплаћује се код издавача. Име и адресу послати на адресу Szerb Demokratikus Szövetség, 1385 Budapest, Pf.: 898 а уплатити поштанском уплатницом или на жиро-рачун број платног промета 11705008-20417439 Претплата листа је 3000 фт за целу годину. Уплата за иностранство на девизни рачун MNB 218-98581/B 64019. За Југославију годишње 40 DM, остало 80 DM – Штампа: КОМП-прес Кфт. Одговорни пословођа: Ференц Ибош. – Технички руководилац: Петер Ковенц. ✧

HU ISSN 1215–072 x

Српске народне новине на Интернету: Home page: www.comp-press.hu/cnn2000 E-mail: comp-press@mail.datanet.hu

Хиландарска ризница

Свети Никола

Сликар Јован 1604/1605.

(Из књиге „Хиландар" Слободана Милеуснића)

Св. Николај Чудотворац, архиепископ Мирликијски

Јединац у знаменитих и богатих родитеља, Теофана и Ноне, житеља Патаре у Ликији. Као јединца дарованог од Бога, они га Богу и посветише. Духовном животу научи се Николај код свог стрица, Николаја епископа патарског, и замонаши се у манастиру Нови Сион, који његов стриц и основа. По смрти родитеља, Николај раздаде имање сиромасима не задржавајући ништа за себе. Као свештеник у Патари беше се прочуо својим милосрђем, мада он брижљиво скриваше своја милосрдна дела испуњујући реч Господњу: „да не зна левица твоја што чини десница твоја" (Мат. 6, 3). Када се предаде самоћи и безмолвију, дође му глас свише: „Николаје, пођи на подвиг у народ, ако желиш бити од Мене увенчан". Одмах потом чудесним Промислом Божјим би изабран за архиепископа града Мира у Ликији. У време гоњења под Диоклецијаном и Максимијаном буде бачен у тамницу, а он и у тамници поучаваше људе закону Божјем.

Био на Првом васељенском сабору у Никеји и из велике ревности према истини ударио руком јеретика Арија. Због тога буде уклоњен са Сабора и од архијерејске службе, све док се неколицини првих архијереја на Сабору не јави сам Господ Христос и Пресвета Богородица да објаве своје благоволење према Николају. Милостив, истинит и правдољубив, он је ходио међу људима као ангел Божји. Још за живота га сматрали светитељем и призивали у помоћ у мукама и бедама; и он се јављао, у сну или на јави, и на близу и на далеко, и помагао. Упокојио се 6/19. децембра 343. године.

Изреке светих отаца

Када се сећаш Бога, умножи своје молитве, да би се и тебе Бог сетио, када га будеш заборавио.

✧

Кад читаш Свето Писмо, схвати смисао који је у њему сакривен: Што се раније написа за нашу се поуку написа (Рим. 15,4).

✧

Закон слободе (Јеванђеље), учи свакој истини. Многи га читају разумом, али је мало оних који га разумеју кроз извршавање заповести.

✧

Онај ко трпи неправду од људи сачуван је од греха, и сообразно страдању добија помоћ.

Св. Марко Подвижник